

www.humak.fi

Opinnäytetyö

Ihminen edellä

Yhteisöpedagogiikka maahanmuuttaja- ja turvapaikanhakijatyössä

Laura Kuuluvainen

Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma
(210 op)

3/2019

HUMANISTINEN
AMMATTIKORKEAKOULU

TIIVISTELMÄ

Humanistinen ammattikorkeakoulu
Kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelma

Tekijät: Laura Kuuluvainen
Opinnäytetyön nimi: Ihminen edellä – yhteisöpedagogiikka maahanmuuttaja- ja turvapaikanhakijatyössä
Sivumäärä: 42 ja 2 liitesivua
Työn ohjaaja(t): Tiina Valkendorff
Työn tilaaja(t): Porukalla pääosaan

Maahanmuutto on kasvanut Suomessa 2000-luvulla ja on yhä näkyvämpi osa suomalaista yhteiskuntaa. Lisääntyvä moninaisuus näkyy myös yhteisöpedagogin työkentillä kunnissa, yrityksissä ja kolmannella sektorilla. Kohtaamme erilaisista kulttuurisista, etnisistä ja uskonnollista taustoista tulevia ihmisiä niin nuoriso- kuin järjestötyössä.

Opinnäytetyön tilaaja on Porukalla pääosaan -hanke. Sen päätoteuttaja on Humanistinen ammattikorkeakoulu, ja osatoteuttajia ovat Ryhmäteatteri ja Zodiak. Helsingin aikuislukion kanssa yhteistyönä toteutettavan hankkeen tavoitteena on tukea oppivelvollisuusiän ylittäneitä maahanmuuttajanuoria peruskoulun loppuun saattamiseksi. Opiskelun tukena hyödynnetään hankkeessa nuorisotyön, taiteen ja kulttuurin menetelmiä.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena oli hankkia tuoretta tietoa sekä Porukalla pääosaan -hankkeessa että muuten maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden parissa työskennelleiden yhteisöpedagogien ajatuksia ja kokemuksia maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden ohjaamisesta ja kohtaamisesta. Tavoitteena oli selvittää maahanmuuttaja- ja turvapaikanhakijatyössä hyviksi havaittuja käytäntöjä sekä siinä ilmenneitä haasteita ja kahdensuuntaisen kotoutumisen mahdollisuuksia, sekä yhteisöpedagogikoulutuksen merkitystä monikulttuurisen työn kannalta ja siihen liittyviä kehittämistarpeita. Valitsin opinnäytetyön menetelmäksi laadullisen kyselyn, joka koostui tutkittavien aiheiden mukaan teemotelluista avoimista kysymyksistä. Kyselyyn vastasi yhteensä yksitoista vastaajaa, joista osa oli valmistuneita ylemmän tai alemman ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita yhteisöpedagogeja ja osa yhteisöpedagogiopiskelijoita. Osa vastaajista oli ollut mukana Porukalla pääosaan -hankkeessa. Työssä käytettiin aineistolähtöistä analyysimenetelmää.

Opinnäytetyön tuloksena syntyi tuoretta tietoa maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden ohjaamisesta ja kohtaamisesta. Tulokset ovat samanmukaisia tietoperustan kanssa. Ne tarjoavat kuitenkin merkityksellistä ja päivitettyä, sekä jonkun verran uuttakin tietoa tilaajan tarpeisiin. Tutkimuksen keskeisiä tuloksia on avoimuuden ja läsnäolon merkitys monikulttuurisissa ohjaustilanteissa, kohtaamispaikkojen ja -tilanteiden merkitys kahdensuuntaisen kotoutumisen mahdollistajina sekä tarve enemmän maahanmuuttaja- ja turvapaikanhakijatyötä koskevalle teorialle ja käytännölle yhteisöpedagogikoulutuksessa.

Opinnäytetyön tuloksia voidaan hyödyntää paitsi Porukalla pääosaan -hankkeessa, myös nuorisojärjestö- ja ohjaustyössä yleensä, sekä Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogikoulutuksen koulutussisältöjen kehittämisessä.

Asiasanat: maahanmuuttajat, turvapaikanhakijat, kotoutuminen, monikulttuurisuus, ohjaaminen

ABSTRACT

Humak University of Applied Sciences
Name of the Degree Programme

Author: Laura Kuuluvainen
Title: Person first – communal pedagogy in multicultural work
Number of Pages: 42 and 2 attachment pages
Supervisor(s): Tiina Valkendorff
Subscriber(s): Porukalla pääosaan

Immigration has grown in Finland in 2000-century and our everyday life has become permanently multicultural. Community educators face cultural, ethnic and religious diversity at their work in the field of youth work and civic activities. Many community educators are doing work that helps immigrants and asylum seekers integration to the Finnish society.

Subscriber of this thesis is a project named Together Forward. It is run by HUMAK University of Applied Sciences in cooperation with Helsingin aikuislukio, Zodiak and Ryhmäteatteri. Together Forward helps immigrants, who have not completed their comprehensive school within the normal time limit of compulsory education, to complete it. The participants of Together Forward have a chance to complete their studies of basic education in Helsingin aikuislukio. Together Forward provides them with methods of youth work, art and culture as part of their education.

This thesis aimed to solve out how community educators can work well with immigrants and asylum seekers in their guidance. The goal was to examine good ways to guide and connect with immigrants and asylum seekers and find out what challenges and possibilities for integration community educators and students have encountered within their multicultural work experiences. This thesis was also looking for possible ways to develop the education of community educators from the multicultural point of view. The method used in this thesis was a qualitative survey with open questions about the themes of the research. Eleven community educators and students answered the questions.

This thesis produced fresh information on the guidance and connecting with immigrants and asylum seekers. It will be useful for the subscriber. The main results of this study are the importance of open mind and presence while working with immigrants and asylum seekers, and that it is good for integration to have some places and possibilities for them and locals to meet each other. This thesis also makes it apparent that there is some need for more multicultural theory and practice in the program of youth work and civic activity.

The information this thesis has produced can be used in developing both Together Forward and the community educator studies provided by HUMAK, but also in any youthwork, organizational and guidance work with immigrants and asylum seekers.

Keywords: immigrants, asylum seekers, integration, multiculturalism, guidance

SISÄLLYS

TIIVISTELMÄ

ABSTRACT

1 JOHDANTO	6
1.1 Porukalla pääosaan	8
2 KULTTUURIT KOHTAAVAT	9
2.1 Yhteisöpedagogin koulutus.....	9
2.2 Maahanmuuttaja ja turvapaikanhakija.....	10
2.3 Kotoutuminen ja kotouttaminen.....	11
2.4 Kulttuurin vaikutus ja monikulttuurinen ohjaus.....	13
3 AINEISTON HANKINTA JA ANALYYSI.....	16
4 TULOKSET	19
4.1 Hyvät käytännöt.....	20
4.2 Haasteet	22
4.3 Kahdensuuntaisen kotoutumisen mahdollisuudet	22
4.4 Yhteisöpedagogin koulutus monikulttuurisen työn tukena	23
5 JOHTOPÄÄTÖKSET	25
5.1 Avoin kohtaaminen ja ohjaamisen hyvät käytännöt	26
5.3 Kahdensuuntaisen kotoutumisen mahdollisuuksia.....	30
5.4 Koulutusohjelman kehittäminen	31
6 POHDINTA	33
6.1 Tulosten jalkauttaminen.....	35
LÄHTEET	38
LIITTEET	44

1 JOHDANTO

Lisääntyvä maahanmuutto tekee monikulttuurisuudesta, monikielisyydestä sekä arvojen ja tapojen monimuotoisuudesta yhä näkyvämmän osan suomalaista yhteiskuntaa (Kotouttamisen osaamiskeskus 2019). Kohtaamme eri etnisistä ja kulttuurisista taustoista tulevia ihmisiä niin työssä kuin vapaa-ajalla. Maahanmuutto on Suomessa muuhun Eurooppaan verrattuna melko tuore ilmiö, joka on lähtenyt kasvuun 2000-luvun puolella. Siinä missä 1990-luvulla Suomeen muutti noin 13 000 henkeä vuodessa, tulee tänne uusia asukkaita nykyään vuosittain yli puolet enemmän. Vuoden 2017 lopussa Suomessa oli 249 450 ulkomaan kansalaista, mikä oli Suomen väestöstä 4,5 prosenttia (Väestöliitto 2019; Tilastokeskus 2019).

Maahanmuutto vaikuttaa Suomessa siis moneen asiaan, myös yhteisöpedagogin työhön. Kansalais-, nuoriso- ja järjestötyön kentällä nousee pintaan kysymyksiä muun muassa yhdenvertaisen toiminnan järjestämisestä, rasismien ehkäisemisestä sekä kahden kulttuurin välissä elävien ihmisten kohtaamisesta (Laitinen 2012, 65). Yhteisöpedagogi kohtaa maahanmuuttajia ja turvapaikanhakijoita paitsi suoraan maahanmuuttajille ja turvapaikanhakijoille kohdistetussa toiminnassa, myös sellaisessa kunnan ja järjestöjen kaikille avoimessa perustoiminnassa, johon myös maahanmuuttajat ja turvapaikanhakijat osallistuvat. Kolmannella sektorilla, joka on yksi yhteisöpedagogin keskeinen työkenttä, onkin merkittävä rooli kotouttamista tukevien palveluiden täydentäjänä. Siinä missä TE-toimisto ja kunta perehdyttävät maahanmuuttajan Suomen kieleen ja käytäntöihin, järjestöt ja yhdistykset tarjoavat kohtaamispaikkoja ja harrastusmahdollisuuksia (Kotouttamisen osaamiskeskus 2017).

Yhteisöpedagogeja on työllistynyt ja työllistyy yhä enenevässä määrin myös vastaanottokeskuksiin. Yhteisöpedagogit voivat toimia vastaanottokeskuksissa ohjaajina, sekä järjestää vapaaehtoistoimintaa, jossa turvapaikanhakijat ja kantaväestö pääsevät kohtaamaan yhteisen tekemisen puitteissa. Turvapaikanhakijoille järjestetty harrastustoiminta onkin tärkeää heidän kotoutumisensa kannalta: se tuo mielekkyyttä vapaa-aikaan, sekä edistää osallisuutta ja sosiaalisten suhteiden rakentumista (Laitinen 2012, 84; Valkendorff & Söderlund 2017, 247-248).

Humanistinen ammattikorkeakoulu on tarttunut maahanmuuton mukanaan tuomiin mahdollisuuksiin. Humanistisen ammattikorkeakoulun 2020 – strategiassa luetaan

yhdeksi opinahjomme vahvuusalaksi kotoutuminen, johon sisältyy maahanmuuttajien osallisuutta, kansalaistoimintaa ja yhteisöllisyyttä edistävien toimintojen kehittäminen (Humak 2016, 6). Moninaisuuden ja monikulttuurisuuden ymmärtäminen kuuluu varsinkin yhteisöpedagogin ydinosaamiseen (Humak 2019).

Opinnäytetyön tilaaja on Porukalla pääosaan -hanke, jossa on ollut tiiviisti mukana sekä Humanistisen ammattikorkeakoulun yhteisöpedagogi- että kulttuurituottajaopiskelijoita. Hankkeen tiimoilta on noussut esiin tarve saada lisää tietoa maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden parissa työskentelystä, heidän ohjaamisesta ja kohtaamisesta. Aihe on herättänyt kysymyksiä – mitä osaamista tällä kentällä tarvitaan, mitä osaamista saadaan koulutusta ja mitä osaamista ei ole vielä riittävästi.

Opinnäytetyössäni selvitän yhteisöpedagogien ja yhteisöpedagogiopiskelijoiden näkemyksiä maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden ohjaamisesta sekä sitä, mitä merkitystä kansalaistoiminnan ja nuorisotyön koulutusohjelmasta on heille monikulttuurisessa työssä ollut. Kyselyyn, jolla olen tutkimusaineiston kerännyt, vastasi sekä Porukalla pääosaan -hankkeessa mukana olleita, että muissa yhteyksissä maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden parissa työskenteleviä yhteisöpedagogeja ja yhteisöpedagogiopiskelijoita. Kaikki kyselyyn vastanneet yhteisöpedagogit ja yhteisöpedagogiopiskelijat eivät olleet mukana Porukalla pääosaan -hankkeessa. Pyrin nostamaan tutkimusaineistosta esiin paitsi maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden kanssa hyväksi havaittuja ohjaamisen ja kohtaamisen käytäntöjä, myös ajatuksia siitä, kuinka yhteisöpedagogikoulutuksen sisältöjä voisi kehittää vielä enemmän maahanmuuttaja- ja turvapaikanhakijatyötä tukeviksi sekä monikulttuurista työtä tekevän yhteisöpedagogin, että ohjattavana olevien maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden näkökulmasta.

Opinnäytetyöni pohjalta voidaan saada työkaluja maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden parissa tehtävään työhön, ja tätä tietoa voivat työssään hyödyntää niin yhteisöpedagogit kuin muidenkin alojen ammattilaiset. Porukalla pääosaan -hanke voi hyödyntää opinnäytetyöni tuottamaa tietoa paitsi nuorten parissa tapahtuvassa käytännön työssä, myös hanketta koskevassa tiedontuotannossa.

1.1 Porukalla pääosaan

Porukalla pääosaan on maaliskuussa 2017 käynnistynyt hanke, joka tukee oppivelvollisuuden ylittäneitä maahanmuuttajanuoria peruskoulun loppuun käymisessä. Keväällä ja kesällä 2017 Porukalla pääosaan -hankkeeseen rekrytoitiin mukaan maahanmuuttajanuoria, jotka aloittivat saman vuoden elokuussa opiskelun Helsingin aikuislukion perusopetuksen kaksivuotisessa ryhmässä, joka päättää opiskelunsa vuoden 2019 toukokuussa. Hankkeen kohderyhmää ovat paitsi siihen valitut 17–29 vuotiaat maahanmuuttajanuoret, myös aikuislukion henkilökunta. Henkilökunnalle pyritään tarjoamaan välineitä ja keinoja aikuisten perusopetukseen, ja heidän kanssaan kehitetään opetuksen ja opetussuunnitelman yhdistämistä työelämälähtöisiin ympäristöihin.

Hankkeessa hyödynnetään koulunuorisotyötä ja toimintaa taideorganisaatioissa nuorten opiskelun tukena. Opiskelun tukena on erilaisia osallistavia ja toiminnallisia menetelmiä, kuten rap- ja kielityöpajoja, tanssia, näyttelyitä, teatteria sekä omia taideprojekteja, jotka on toteutettu ammattilaistaiteilijoiden avulla. Hankkeessa toteutettiin ensimmäisellä lukukaudella ammattilaisohjaajan ohjaama teatteriesitys, joka esitettiin Ryhmäteatterin lavalla. Toisella lukukaudella esitys toteutetaan yhteistyössä Zodiakin ja Kiasman kanssa. Peruskoulun loppuun saattamisen lisäksi hankkeen tavoitteena on tukea maahanmuuttajanuorten kotoutumista ja yhteiskuntaan integroitumista, sekä edistää heidän valmiuksiaan jatko-opintoihin ja työelämään.

Porukalla pääosaan -hanke on ESR-rahoitteinen, ja sen päätoteuttaja on Humanistinen ammattikorkeakoulu, josta mukana hankkeessa ovat yhteisöpedagogi- ja kulttuurituotannon koulutusalat. Hankkeen osatoteuttajina toimivat Uuden tanssin keskus Zodiak ja Ryhmäteatteri, ja yhteistyökumppaneina on monia taidealan ammattilaisia. Toteutuksessa on mukana myös viisi kummiorganisaatiota, jotka osallistuvat hankkeeseen esittelemällä toimintaansa, tarjoamalla mahdollisuuksia tutustua taiteeseen ja olemalla nuorten tukena hankkeen aikana. Näitä kummiorganisaatioita ovat Kansainvälinen kulttuurikeskus Caisa, Helsingin kaupungin kulttuurikeskus Stoa, Uuden sirkuksen keskus Cirko, Nykytaiteenmuseumo Kiasma ja Kansallisteatterin kiertuenäyttämö. (Porukalla, 2017)

2 KULTTUURIT KOHTAAVAT

2. 1 Yhteisöpedagogin koulutus

Yhteisöpedagogin koulutuksesta valmistuu järjestö- ja nuorisotyön ammattilaisia ja asiantuntijoita. Yhteisöpedagogin tutkinto antaa valmiudet työskennellä nuorten parissa erilaisissa työympäristöissä, ammatilliseen järjestötyöhön sekä työyhteisöjen asiantuntija- ja kehittämistehtäviin. Yhteisöpedagogeja työllistyy muun muassa kuntiin, seurakuntiin, järjestöihin, laitoksiin ja yrityksiin. Yhteisöpedagogi voi työskennellä esimerkiksi nuorisotyöntekijänä, järjestöohjaajana, projektinpäällikkönä/-koordinaattorina, suunnittelijana, kouluttajana, palveluyrittäjänä tai järjestön asiantuntija-, kehittämis- tai johtotehtävissä. Yhteisöpedagogiksi opiskellaan ammattikorkeakoulussa, ja koulutusohjelman laajuus on 210 opintopistettä. Yhteisöpedagogikoulutuksessa voi suuntautua nuoriso- tai järjestötyöhön (Opintopolku 2019; Humak 2019).

Yhteisöpedagogin keskeisintä ammatillista taitoa ovat yhteisöllinen, pedagoginen, yhteiskunnallinen ja kehittämisosaaminen. Ymmärrys kasvuun, kehitykseen ja hyvinvointiin vaikuttavista tekijöistä, yhteiskunnan moninaisuudesta ja monikulttuurisuudesta sekä ehkäisevän työn merkityksestä ja mahdollisuuksista kuuluu yhteisöpedagogin osaamisalueeseen. Yhteisöpedagogi osaa toiminnallaan tukea osallisuutta, ehkäistä syrjäytymistä, kehittää organisaatioita ja niiden sisäistä viestintää, sekä tietysti vahvistaa ja kehittää yhteisöllisyyttä. Yhteisöpedagogin työote on pedagoginen ja valmentava, ja hän osaa työssään edistää toimijuutta ja hyvinvointia. Yhteisöpedagogi hallitsee toiminnalliset menetelmät ja omaa vahvan asiantuntijuuden nuoruudesta (Opintopolku 2019; Humak 2019).

Humanistisessa ammattikorkeakoulussa yhteisöpedagogin tutkinnon ja opintojen perustana toimivat Humanistisen ammattikorkeakoulun strategiset vahvuudet. Nämä ovat ”nuorisotyö ja yhteisöllisyys”, sekä ”järjestötyö, yhteisöjen kehittäminen ja koto-tutuminen.” (Humak 2019).

2.2 Maahanmuuttaja ja turvapaikanhakija

Maahanmuuttaja on yläkäsite henkilölle, joka on muuttanut maasta toiseen, ja sillä viitataan yleensä ulkomailla syntyneisiin henkilöihin (THL 2018). Väestöliiton mukaan maahanmuuttaja on Suomeen muuttanut ulkomaan kansalainen, joka aikoo viipyä maassa pidempään, ja Rädyn mukaan maahanmuuttajia ovat kaikki Suomessa pysyvästi asuvat ulkomaalaiset (Väestöliitto 2019; Rätty 2002, 11). Maahanmuutolle on monia syitä. Maahanmuuton perusteet voidaan jakaa työhön ja opiskeluun, perhesyihin, paluumuuttoon ja pakolaisuuteen (Rätty 2002, 30-33; Kotouttamisen osaamiskeskus 2019).

Turvapaikanhakija on henkilö, joka hakee toisesta valtiosta oleskeluoikeutta ja suojelua (Sisäministeriö 2019). Turvapaikanhakijat ovat lähteneet kotimaistaan pakoon muun muassa vainoa, sotaa ja turvattomuutta, kuten myös ympäristöongelmia ja nälkähätää (Sisäministeriö 2019; Rätty 2002, 16). Turvapaikanhakija voi saada Suomesta turvapaikan, mikäli hänellä on perustellusti aihetta pelätä alkuperästään, uskonnostaan, kansalaisuudestaan, poliittisen mielipiteensä tai tiettyyn yhteiskunnalliseen ryhmään kuulumisen vuoksi vainoa kotimaassaan tai pysyvässä asuinmaassaan (Maahanmuuttovirasto 2019). Kun turvapaikanhakijalle myönnetään Suomesta turvapaikka, hän saa pakolaisaseman. Turvapaikanhakijoiden lisäksi pakolaisia tulee Suomeen Yhdistyneiden kansakuntien pakolaisjärjestön UNHCR:n pakolaiskiintiöstä. Nämä kiintiöpakolaiset ovat henkilöitä, joiden UNHCR katsoo tarvitsevan kansainvälistä suojelua (Suomen pakolaisapu 2019; InfoFinland 2019).

Pakolaisten muuttoliikkeelle ei löydy yhtä syytä, joka sen täysin selittäisi, mutta Syyrian, Irakin ja Afganistanin konflikteilla sekä Afrikan sarven ja Länsi-Afrikan kriiseillä on siihen tällä hetkellä merkittävä vaikutus. Myös erilaiset poliittiset, taloudelliset ja sosiaaliset tekijät vaikuttavat lähtömaan mukaan muuton taustalla (Ulkoministeriö 2019). Tämän lisäksi ilmastonmuutoksella on yhä suurempi vaikutus maailman muuttoliikkeisiin (Maailma 2030).

2.3 Kotoutuminen ja kotouttaminen

Kotoutuminen on prosessi, jossa maahanmuuttaja tai turvapaikanhakija verkostoituu sosiaalisesti ja ottaa haltuunsa tietoja, taitoja ja toimintamalleja, joiden avulla hän tulee osalliseksi uudessa yhteiskunnassa. Kotoutumisesta puhutaan myös integraationa. Integraatiossa on kyse siitä, että maasta toiseen muuttanut ihminen löytää paikkansa uudesta asuinmaasta ja oppii sen kulttuurin, mutta säilyttää myös oman identiteettinsä ja kulttuurinsa. Hän ei siis sulaudu valtakulttuuriin ja hylkää alkuperäistä identiteettiään (assimilaatio), eikä eristäydy oman kulttuurisen tai etnisen viiterühmänsä piiriin (segregatio). Integraatio koskee paitsi uusia tulijoita, myös vastaanottavaa yhteiskuntaa, joka muuttuu maahanmuuton myötä ja sopeutuu omalta osaltaan uusiin kuvioihin. Valtaväestön asenteet ja toimintatavat ovatkin keskeisessä roolissa kotoutumisen mahdollistajina (Alitolppa-Niittamo & Säävälä 2013, 7; Saukkonen 2016).

Kotoutuminen on siis kahdensuuntaista. Maahanmuuttajalla on tässä prosessissa vastuu oman kotoutumisensa aktiivisesta edistämisestä, ja hänen motivaationsa, sitoutumisensa ja aloitteellisuutensa vaikuttavat merkittävästi kotoutumisen onnistumiseen. Yhteiskunnan on puolestaan tuettava tätä tarjoamalla riittävät kotoutumisen ja aktiivisen osallistumisen mahdollisuudet (Kotouttamisen osaamiskeskus 2019). Kahdensuuntaista kotoutumista ilmenee myös arjessa esimerkiksi kulttuurien eri ominaispiirteiden välittymisenä puolin ja toisin. Siinä missä uudet tulijat oppivat Suomen kulttuurista ja toimintatavoista, voivat myös suomalaiset oppia ja inspiroitua muista kulttuureista (Peda.net 2018).

John Berry (1980) kuvaa uuteen kulttuuriin sopeutumisen tapoja, josta voidaan puhua myös akkulturaatiostrategioina, seuraavalla mallilla (Moninaisuus minussa, sinussa ja meissä 2015):

Toive/tarve oman kulttuurin säilyttämiseen		
	Kyllä	Ei
Kontaktin tarve yhteiskunnan muihin ryhmiin/valtaväestöön	Kyllä Integraatio= Yhdentyminen	Ei Assimilaatio= sulautuminen
	Ei Separaatio= eristäytyminen	Ei Marginalisaatio= Syrjäytyminen

Kuva 1: Berryn akkulturaatiostrategiat

Pasi Saukkonen luettelee, Heckmanniin (2005) viitaten, kotoutumisen eri ulottuvuuk- siksi rakenteellisen, kulttuurisen, vuorovaikutuksellisen ja identifioivan kotoutumi- sen. *Rakenteellinen kotoutuminen* on sitä, että ihminen sijoittuu työmarkkinoille ja/tai muihin yhteiskunnan rakenteisiin, kuten eri koulutusjärjestelmiin ja turvallisiin asuinolosuhteisiin. Kun ihmisellä on monipuolisesti suhteita eri väestöryhmiin kuulu- vien ihmisten kanssa, voidaan puhua *vuorovaikutuksellisesta kotoutumisesta*. *Kult- tuurinen kotoutuminen* pitää puolestaan sisällään asuinmaan kielen oppimisen sekä paikallisten arvojen, normien ja nk. pelisääntöjen ymmärtämisen. Siinä vaiheessa, kun ihminen kokee olevansa yhteiskunnan täysivaltainen jäsen ja tuntee yhteenkuulu- vuutta sen muiden jäsenten kanssa sekä suhtautuu uuteen asuinmaahansa pääosin myönteisesti, ollaan *identifioivan kotoutumisen* ytimessä (Saukkonen 2016).

Kotouttaminen on kotoutumisen monialaista edistämistä ja tukemista viranomaisten ja muiden tahojen tarjoamien palveluiden ja toimenpiteiden avulla. Tämän tueksi on laadittu laki kotoutumisen edistämisestä. Sen tavoitteena on tukea maahanmuuttajien osallisuutta yhteiskunnassa siten, että kaikki maahanmuuttajat saavat tietoa suoma- laisesta yhteiskunnasta ja työelämästä sekä palveluista, jotka edistävät kotoutumista. Laki panostaa erityisesti maahanmuuton alkuvaiheen tiedotukseen sekä maahan- muuttajan ohjaus- ja neuvontapalveluihin. Se määrittelee myös kunnan ja TE-toimis- tojen, ministeriöiden sekä ELY-keskusten ja aluehallintovirastojen tehtävät kotoutu- misen edistäjinä (Kotouttamisen osaamiskeskus 2019).

Aluksi maahanmuuttajalle tehdään alkukartoitus, jonka aikana selvitetään hänen ai- kaisempi koulutuksensa, työhistoriansa ja kielitaito sekä tarpeen tullen muut tekijät,

jotka voivat vaikuttaa työllistymiseen ja kotoutumiseen Suomessa. Sen tarkoituksena on arvioida hänen työ-, opiskelu- ja kotoutumisvalmiutensa. Työttömille maahanmuuttajille tehdään heidän kielellisten ja ammatillisten koulutustarpeidensa pohjalta henkilö- tai perhekohtaiset kotoutumissuunnitelmat. Kotoutumissuunnitelma pitää sisällään ne toimenpiteet ja palvelut, jotka tukevat riittävän suomen tai ruotsin kielen taidon sekä muiden yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavien tietojen ja taitojen hankkimista. Kielen opiskelun lisäksi näitä voi olla esimerkiksi työvoimapolitiittiseen aikuiskoulutukseen tai omaehtoiseen koulutukseen osallistuminen, erilaisissa tiedotustilaisuuksissa käyminen sekä työharjoittelu tai vapaaehtoistoiminta (Kotouttamisen osaamiskeskus 2019; Rätty 2002, 145).

Kunta ja TE-toimisto kantavat päävastuun kotoutumislain mukaisten kotouttamistoimenpiteiden toteuttamisesta, mutta myös kansalaisjärjestöillä on tärkeä osa kotouttamisprosessissa. Ne sekä täydentävät kunnan ja TE-toimistojen tarjoamia palveluita, että toimivat yhteistyökumppaneina, kun suunnitellaan ja toteutetaan kotoutumista tukevia palveluita. Järjestötoimijoiden ja viranomaisten yhteistyöryhmät kartoittavat paikallisten järjestöjen mahdollisuuksia osallistua kotoutumista edistävään toimintaan. Eri järjestöt järjestävät muun muassa kielikerhoja, ystävätoimintaa ja asumisapua, sekä erilaisia kulttuuri-, kädentaito- ja liikuntaryhmiä maahanmuuttajille (Kotouttamisen osaamiskeskus 2019).

2.4 Kulttuurin vaikutus ja monikulttuurinen ohjaus

Kulttuurilla tarkoitetaan tavallisesti, sanan kapeimmassa merkityksessä, sivilisaatiota tai mielen sivistämistä. Toinen tapa katsoa kulttuuria on nähdä se käyttäytymismallina. Tässä laajemmassa merkityksessään kulttuuri pitää sisällään laajan skaalan ihmisen elämää – sen, kuinka tervehdimme, mitä syömme, mihin puukeudumme, kuinka ja missä määrin osoitamme tunteita ja millaista fyysistä etäisyyttä pidämme suotuisana (Hofstede 1992, 20; Alitolppa-Niittamo 1993, 19; Rätty 2002, 42). Kulttuuria ovat paitsi ulospäin näkyvä elämäntapa, myös pinnan alla kytevät ajatukset, arvot, asenteet, oletukset ja uskomukset. Kulttuuri vaikuttaa siihen, mitä ajattelemme elämästä, maailmankaikkeudesta, iästä ja sukupuolirooleista. Se määrittää käsityksemme oikeasta ja väärästä, hyvästä käytöksestä sekä siitä, kuinka mikäkin asia elämiseen liittyvä asia kannattaa tehdä (Alitolppa-Niittamo 1993, 19).

Kulttuuri on opittua ja se välittyy ihmiseen siitä yhteiskunnasta, johon hän syntyy ja jossa hän kasvaa. Kulttuurin välittymistä sanotaan sosialisaatioksi, ja esimerkiksi kasvatus on keskeinen osa ihmisen sosialisaatioprosessia (Alitolppa-Niittamo 1993, 19). Kaikilla ihmisillä ympäri maailman on sama kyky tuntea tunteita, leikkiä ja kehittyä, havainnoida ympäristöään ja keskustella siitä toistensa kanssa. Kulttuuri asettaa kehyksen sille, kuinka näiden tunteiden ja havaintojen kanssa toimitaan ja miten niitä ilmaistaan (Hofstede 1992, 21). Jokaisen yhteiskunnan valtakulttuurin sisällä elää omat alakulttuurinsa. Näitä ovat esimerkiksi erilaisten etnisten ryhmien kulttuurit, sosiaaliluokkien kulttuurit, ammattiryhmien kulttuurit, ikäryhmien ja perheiden kulttuurit. Näiden ryhmien sisäistä kulttuuria ovat niissä levinneet ja omaksutut käsitykset esimerkiksi oikeista arvoista ja elämäntavasta (Alitolppa-Niittamo 1993, 19-20). Kulttuurilla on niin kokonaisvaltainen ja automaattinen vaikutus toimintaamme, ettemme yleensä havaitse sitä ennen kuin joku toimii totutusta poikkeavalla tavalla (Räty 2002, 43).

Hofsteden, joka kirjoittaa kulttuurista ”kollektiivisena ohjelmointina”, mukaan ihmisen persoonallisuus on yhdistelmä tämän synnynnäisiä luonteenpiirteitä sekä opittuja piirteitä, jotka ovat muovautuneet kulttuurin ja henkilöhistorian vaikutuksesta (Hofstede 1992,21). Alitolppa-Niittamo sanoo kulttuuria, Kluckholniin (1951) viitaten, ”ihmisyhteisön persoonallisuudeksi” – sama merkitys, joka persoonalla on yksilölle, on kulttuurilla ihmisyhteisölle (Alitolppa-Niittamo 1993, 18).

Kulttuuri on Hoffmaniin (1990) viittaavan Metsälän mukaan jatkuvassa muutoksessa, johon myötävaikuttavat yhteiskunnan muutokset. Ihminen itse on paitsi kulttuurinsa tuote, myös sen tuottaja (Metsälä 2000, 183). Globalisaation, kansainvälistymisen ja lisääntyvän siirtolaisuuden aikana on yhä enemmän kulttuurien välisiä kohtaamisia, jotka osaltaan vaikuttavat siihen, millaiseksi kulttuuri muovautuu (Korhonen 2013, 35).

Monikulttuurisuus on laaja ja monikäyttöinen käsite. Sen katsotaan saaneen alkunsa Kanadassa yhdysvaltalaisen kulttuuriantropologian ja ranskalaisen strukturalistisen antropologian yhteisvaikutuksesta (Soukola 1999, 2). Pelkästään kuvailevana, eli deskriptiivisenä terminä, monikulttuurisuudella tarkoitetaan yhteiskunnassa vallitse-

vaa kulttuurista monimuotoisuutta. Yhteiskuntaan, joka on kulttuurisesti monimuotoinen, kuuluu saman julkisen tilan jakavia ryhmiä, jotka eroavat toisistaan esimerkiksi kulttuurin, maailmankatsomuksen tai uskonnon osalta (Vitikainen 2014).

Monikulttuurisuus voidaan nähdä myös eräänlaisena yhteiskunnallisena asenteena: erilaisuuden hyväksymisenä ja arvostamisena, tasa-arvona kulttuurien ja yksilöiden välillä sekä yhteisesti sovittuina rajoina ja pelisääntöinä (Räty 2002, 46). Tällaisesta monikulttuurisuuteen myönteisesti suhtautuvasta ajattelutavasta puhutaan yleensä normatiivisena monikulttuurisuutena tai multikulturalismina. Se on vähimmillään sitä, ettei koeta tarvetta hankkiutua eroon kulttuurisesta monimuotoisuudesta, vahvimmillaan taas kulttuurisen monimuotoisuuden arvostamista ja vaalimista (Vitikainen 2014).

Monikulttuurisuus toimii myös yhteiskunnan rakenteita muuttavana poliittisena ohjelmalla (Räty 2002, 47). Monikulttuurisen politiikan tavoitteena on sekä ylläpitää että löytää yhteisiä sääntöjä kulttuuriselle moninaisuudelle ja vuorovaikutukselle kulttuurien välillä (Vitikainen 2014).

Monikulttuurinen ohjaus on sellaista ohjausta, jossa ohjaaja ja ohjattava tulevat eri kulttuureista, edustavat erilaista etnistä ryhmää tai puhuvat eri kieltä äidinkielenään (Metsänen 2000, 185). Puukarin ja Korhosen mukaan monikulttuurinen ohjaus voidaan nähdä järjestelmällisenä pyrkimyksenä ottaa kulttuuriset erot huomioon ohjauksessa. Monikulttuurinen ohjaus on vastakohta etnosentriselle ohjaukselle, jossa ohjaajan oma kulttuuri määrittää toimintaa. Monikulttuurisen ohjauksen painopisteenä on taas ohjattavan kulttuurin huomioon ottaminen. Kulttuurin huomioon ottamisella ei kuitenkaan tarkoiteta stereotyyppistä suhtautumista ohjattavaan, vaan erilaisuuden ymmärtämistä ja hyväksymistä ohjaustilanteessa. Ymmärrys kulttuurin perustavalaatuisesta vaikutuksesta ihmiseen – paitsi ohjattavaan, myös ohjaajaan itseensä - ja hänen tapansa hahmottaa maailmaa on monikulttuurisen ohjauksen keskeinen ominaisuus. Ohjaaja, joka tiedostaa kulttuuritaustansa vaikutuksen omassa ajattelussaan ja toiminnassaan, osaa toimia kulttuurisensitiivisesti työssään ja ottaa huomioon ohjattaviensa kulttuuritaustan ja yksilölliset tarpeet (Puukari & Korhonen 2013, 16-18; Metsänen 2000, 180). Kulttuurisensitiivisyydessä on kyse halusta, kyvystä ja herkkyydestä ymmärtää ihmistä, joka tulee eri taustoista (THL 2018).

Monikulttuurinen ohjaus voidaan jakaa kahteen eri suuntaukseen, eli universaaliin ja kulttuurispesifiin lähestymistapaan. Universaalissa suuntauksessa korostuvat kulttuurien yhteneväisyydet, ja siinä olennaista on ottaa huomioon ihmisten yksilölliset erot, joihin vaikuttaa paitsi kulttuuritausta, myös sukupuoli, sosiaaliryhmä ja elämänhistoria. Kulttuurispesifissä suuntauksessa ihminen nähdään puolestaan oman ryhmänsä, kuten esimerkiksi etnisen ryhmän, edustajana. Yhteisöillä, joihin yksilö kuuluu, voi olla merkittävä vaikutus hänen elämänvalintoihinsa. Jos ohjattava on kasvanut yhteisöllisessä kulttuurissa, on yhteisönäkökulma hyvä ottaa huomioon ohjaustilanteissa. Monikulttuurisen ohjauksen universaali ja kulttuurispesifi suuntaus nähdään toisiaan täydentävinä näkökulmina ohjaustyöhön, ei niinkään vastakkaisina tai poissulkevinä suuntauksina (Puukari & Korhonen 2013, 18).

Teoreettisena suuntauksena monikulttuurinen ohjaus pitää sisällään niin yhteiskunnallisia, sosiaalisia, yksilöpsykologisia että menetelmällisiä elementtejä. Se toimii ikään kuin monitieteisenä viitekehystenä ohjaustoiminnan ja -ajattelun jäsentämiselle (Puukari 2013, 72).

3 AINEISTON HANKINTA JA ANALYYSI

Tutkimusmenetelmät voidaan jakaa kvalitatiivisiin, eli laadullisiin, ja kvantitatiivisiin, eli määrällisiin menetelmiin, joita käytetään sen mukaan, millaista ongelmaa ollaan ratkomassa. Tässä tutkimuksessa olen käyttänyt laadullista menetelmää. Laadullisen tutkimuksen ominaispiirteitä, jotka opinnäytetyöni täyttää, on hypoteesittomuus, tutkittavien näkökulma, harkinnanvarainen otanta, aineistonkeruumenetelmä ja aineistolähtöinen analyysi (Eskola & Suoranta 1998, 13-15).

Kun aloitin opinnäytetyöni, minulla ei ollut hypoteesia siitä, millaista aineistoa kyselyni tuottaa. Hypoteesittomuudella tarkoitetaan laadullisen tutkimuksen piirissä sitä, ettei tutkijalla ole tutkimuskohteesta tai tutkimuksen tuloksista sellaisia ennako-oletuksia, jotka hän on lyönyt lukkoon, ja joiden pohjalta hän tutkimuksessaan etenee. Jo olemassa olevan hypoteesin todeksi todistamisen sijaan tutkija laadullista tutkimusta tehdessään oppii tutkimuksen kuluessa uutta. On kuitenkin sekä mahdollista, että jopa suotavaa, kehittää itselleen niin kutsuttuja työhypoteeseja, eli arvauksia siitä, millaisia tuloksia aineiston analyysistä voi nousta (Eskola & Suoranta 1998, 19-20).

Tutkimusaineistonani on yhteisöpedagogien kirjoittamat ajatukset ja kokemukset maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden ohjaamisesta, eli tutkittavien näkökulma on vahvasti läsnä tutkimuksessa, siltäkin osin, että olen myös itse yhteisöpedagogiopiskelija. Toki tutkijan asemassa säilytän tietyn objektiivisuuden, enkä sekoita omia uskomuksiani, asenteitani tai arvojani tutkittavaan asiaan (Eskola & Suoranta 1998, 17).

Kyselyyn vastanneiden yhteisöpedagogien ja yhteisöpedagogien joukko on kymmenen henkeä, eli hyvin pieni osuus kaikista yhteisöpedagogeista. Laadullisessa tutkimuksessa otetaankin usein tarkasteltavaksi pieni määrä tapauksia, joita pyritään analysoidaan mahdollisimman perusteellisesti. Aineiston määrää keskeisempi tekijä on sen laatu. Voidaan puhua harkinnanvaraisesta otannasta tai näytteestä (Eskola & Suoranta 1998, 18).

Laadullinen aineisto on yksinkertaisimmassa muodossaan tekstiä, joka on syntynyt joko tutkijasta riippuen tai riippumatta. Edellisestä voidaan käyttää esimerkkinä haastatteluja ja havainnointia, jälkimmäisestä puolestaan mm. päiväkirjoja, kirjeitä, omaelämäkertoja, yleisönosastokirjoituksia sekä muita muuta tarkoitusta varten tuotettua aineistoa (Eskola & Suoranta 1998, 15). Tässä opinnäytetyössä käytän aineistonkeruumenetelmänä kyselyä. Kyselyä voidaan käyttää määrällisenä, että laadullisena menetelmänä. Koska laatimani kyselyn kysymyksistä suurin osa on avoimia, tuottaa se laadullista aineistoa.

Analysoin saamiani vastauksia aineistolähtöisesti. Aineistolähtöisellä analyysillä tarkoitetaan teorian rakentamista aineistosta lähtien, tavallaan alhaalta ylöspäin edeten (Eskola & Suoranta 1998, 19). Ennen tutkimuksen toteuttamista minulla oli jo tietty tietoperusta olemassa opinnäytetyötä varten, mutta tutkimuksen jälkeen olen tehnyt johtopäätöksiä ensisijaisesti saamieni tulosten perusteella ja hakenut niiden viitoittamana lisää tietoa esiin nousseista aiheista.

Pyrin käyttämään aineistonhankinnassa niin kutsuttua lumipallomenetelmää (Näpäriä 2018) – mainitsin kyselylinkin lähettämisen yhteydessä vastaanottajalle, että linkkiä saa jakaa eteenpäin muille yhteisöpedagogeille ja yhteisöpedagogiopiskelijoille, joiden tietää tehneen työtä maahanmuuttajien tai turvapaikanhakijoiden parissa. Tämä menetelmä poiki vastauksen ainakin yhdeltä henkilöltä, joita en tiennyt etukäteen kyselylinkkejä lähetellessä.

Google Forms- ohjelmalla laatimani laadullinen kysely sisälsi neljä teemaa: hyvät käytännöt, haasteet, kahdensuuntaisen kotoutumisen mahdollisuuksia ja yhteisöpedagogin koulutus monikulttuurisen työn tukena. Näiden teemojen kysymysten avulla pyrin selvittämään vastausta tutkimuskysymykseeni.

Kyselyn ensimmäisellä sivuilla kysyin vastaajan *taustatietoja*: ikää, sukupuolta koulutusta ja sitä, kuinka kauan hän on tehnyt töitä maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden parissa. Nämä kysymykset olivat muusta kyselystä poiketen monivalintakysymyksiä. *Hyvien käytäntöjen* teemasivulla kysyin, millaisia tehtäviä vastaajan työnkuvaan on kuulunut maahanmuuttajien tai turvapaikanhakijoiden parissa työskennellessä, sekä sitä, millaiset käytännöt hän on havainnut hyviksi maahanmuuttajia ja turvapaikanhakijoita kohdatessa. Kolmannella sivulla, eli *haasteissa*, kysyin sivun otsikon mukaisesti, millaisia haasteita vastaaja on kohdannut maahanmuuttajia tai turvapaikanhakijoita ohjattaessaan. *Kahdensuuntaisen kotoutumisen mahdollisuuksia* mitasin kahdella kysymyksellä: millaisia mahdollisuuksia kahdensuuntaiseen kotoutumiseen vastaaja on työssään havainnut, ja jos ei ole havainnut mitään mahdollisuuksia, mistä se hänen mielestään johtuu. Myös viimeisessä osiossa, eli *yhteisöpedagogin koulutus monikulttuurisen työn tukena*, kysyin kahta kysymystä – ensin sitä, mitä maahanmuuttajien tai turvapaikanhakijoiden ohjaamisen kannalta hyödyllistä osaamista vastaaja koki koulutuksen hänelle antaneen, ja toisena sitä, kuinka hänen mielestään koulutusta voisi kehittää antamaan paremmat valmiudet maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden parissa tehtävään työhön.

Lähetin kyselyn noin kahdellekymmenelle yhteisöpedagogille, jonka tiesin olleen mukana joko Porukalla pääosaan -hankkeessa tai tehneen muuten työtä maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden parissa. Osaa vastaajista lähestyin sähköpostilla, osaa LinkedInissa ja osaa Facebookissa. Kyselyyn vastasi yhdeksän naista, yksi mies ja yksi muun sukupuolinen. Yli puolet vastaajista olivat 25-35 vuotiaita, kolme vastaajaa yli 35 ja kaksi vastaajaa alle 25 vuotiaita. Kuusi vastaajista oli alemman ammattikorkeakoulututkinnon suorittaneita yhteisöpedagogeja, kaksi ylemmän ammattikorkeakoulun suorittaneita yhteisöpedagogeja ja kolme yhteisöpedagogiopiskelijoita. Puolet vastaajista olivat tehneet työtä maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden parissa ainakin vuoden, yksi 6-12 kuukautta ja viisi alle puoli vuotta. Suurin osa vastaajista oli opiskellut yhteisöpedagogeiksi vanhan opetussuunnitelman aikana.

Tutkimuseettisistä syistä, vastaajien ja myös heidän ohjattaviensa henkilöllisyyttä suojellakseni en erittele tuloksia analysoidessa, kuka on ollut mukana Porukalla pääosaan – hankkeessa ja kuka muissa yhteyksissä, vaan käsittelen kaikkia vastauksia sellaisina kuin ne on annettu, eli anonymoineina.

4 TULOKSET

Vastaajien työtehtäviin maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden parissa kuului monenlaisia keskenään erilaisia työnkuvia. Osalla oli useamman vuoden aikana kertynyttä kokemusta erilaisista monikulttuurisista työpaikoista ja tehtävistä, osa vastaajista oli tehnyt muutaman kuukauden mittaisia harjoitteluita. Vastaajien erilaisiin työtehtäviin kuului muun muassa ryhmän- ja yksilönohjausta, neuvonta- ja kasvatus-työtä, palveluohjausta, viranomaisyhteistyötä, hanke- ja projektityötä, vapaaehtoistyön ohjaamista, koulutukseen ja työhön liittyvää tukea, psykososiaalista tukea ja erilaisia kahdensuuntaisen kotouttamisen malleja.

”Toimin hankkeessa, jossa maahanmuuttajille ja vanhuksille suunnitellaan yhteistä toimintaa. Työnkuvaan kuuluu toiminnan suunnittelu ja kehittäminen, vanhusten ja maahanmuuttaneiden ohjaaminen sekä maahanmuuttaneille vapaaehtoistoiminnasta kertominen.”

”Taide- ja videoprojekti vastaanottokeskuksessa.”

”Olen työskennellyt maahanmuuttajataustaisten nuorten kanssa n.12 vuotta monessa eri roolissa. Nuorisotalon ohjaajana n. 80% nuorista oli maahanmuuttajataustaisia. Silloin ohjaus keskittyi pääasiassa vapaa-ajan ohjaukseen sekä jonkin verran opiskelupaikkojen selvittelyyn sekä kohdennettuun pienryhmätoimintaan. Etsivässä nuorisotyössä teimme intensiivistä yksilö- ja ryhmätyötä etenkin äskettäin maahan yksin tulleiden nuorten ja nuorten kanssa. Tavoitteena oli luoda heille toimiva tuki- ja palveluverkko kotoutumisen tueksi. Olin myös projektityöntekijänä monikulttuurisessa tyttötyön hankkeessa, jossa etsittiin luontevia kohtaamisen mahdollisuuksia valtaväestön ja maahanmuuttajataustaisten tyttöjen nuorten välille.”

”Tuetun asumisen palvelut oleskeluluvan saamisen jälkeen, palveluohjaus, tuki koulutus- ja työelämässä, psykososiaalinen tuki, tutustuminen uuteen kotikuntaan ja sen palveluihin, viranomaisasioiden hoito ja yhteiskuntaan liittyvien asioiden opettaminen, kotoutumislain mukaisen jälkihuollon palvelut.”

”Ohjaus-, neuvonta- ja kasvatustyö, itsenäistymisen tukeminen, viranomaisyhteistyö, vapaaehtoistyön ohjaaminen ja kehittäminen.”

”Työskentelen hankkeessa, jossa isommat oppilaat opettavat nuorempia ja oppivat samalla itse. Isommilla oppilailla itsellä on erityyppisiä haasteita koulun käynnissä, esim. huono suomen kielen taito. Kun he opettavat nuorempia, on pakko puhua suomea.”

”Olen ohjannut maahanmuuttajanuoria mm. opettamalla heille työparini kanssa elämäntietoa ja tietotekniikkaa. Olen osallistunut tiiviisti harjoituksiin, joissa roolini on ollut toimia ryhmän sisäisenä innostajana, selkiyttää taiteellista ja kulttuurista työprosessia nuorille sekä tuoda esiin nuorisotyöllistä näkökulmaa monialaisessa yhteistyöprojektissa. Olen myös auttanut nuoria erilaisten omien asioiden hoitamisessa, esimerkiksi asuntohakemusten täytössä ja sähköposteihin vastaamisessa.”

4.1 Hyvät käytännöt

Kyselyn vastauksista nousi esiin monta hyväksi todettua käytäntöä. Tässä yhteydessä tarkoitan hyvillä käytännöillä tapoja toimia maahanmuuttajia ja turvapaikanhakijoita ohjattaessa ja kohdatessa tavalla, joka edistää ohjaustyön tavoitteita. Näitä tavoitteita voivat olla esimerkiksi maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden kotouttaminen tai sosiaalinen vahvistaminen, mutta myös eri tahojen kuten järjestöjen tai kunnan järjestämän kaikille avoimen perustoiminnan, kuten nuorisotyön tavoitteet, jotka koskevat myös siihen osallistuvia maahanmuuttajia ja turvapaikanhakijoita.

Avoimuus kohtaamisessa, ohjaussuhteen pitkäjänteisyys, ajankäytön suunnittelu ja käytännönläheinen toiminta toistuivat vastauksissa eniten. Tämän lisäksi yhdessä tekeminen, vertaisohjaus ja -oppiminen, omatoimisuuden tukeminen, sekä osallistaminen kouluyhteisössä ja yhdistysten yhteistyö oppilaitosten kanssa koettiin hyväksi. Muutama vastaaja mainitsi myös kulttuuri- ja sukupuolisensitiivisyyden ja traumaperäisten mielenterveysongelmien ymmärtämisen tärkeyden. Selkokielen, sanastojen ja kuvien käytön todettiin tukevan kommunikaatiota. Yksi vastaajista näki elämäntietomustiedon opiskelun sekä kulttuuri- ja taidekasvatuksen menetelmien tukevan maahanmuuttajien kotoutumisen edistämässä ja sosiaalisessa vahvistamisessa.

Avointa kohtaamista ja ymmärrykseen pyrkivää keskustelua painotettiin melkein kaikissa vastauksissa. Läsnäolo tilanteessa, kysyminen olettamisen sijaan, halu oppia ja aito kiinnostus ohjattavaa ja hänen asioitaan kohtaan nähtiin tärkeänä. Ohjaajan on hyvä luottaa ohjattavaan ja hänen asiantuntijuuteensa omasta tilanteestaan, eikä ”mestaroida”, kuten yksi vastaajista muotoili. Valmius puhua myös itsestään ja elä-

mästään ammattiroolin ulkopuolella on hyväksi ja antaa ohjattavalle kuvaa suomalaisesta kulttuurista. Luottamuksen ja pitkäjänteisen ohjauksen rakentaminen tekee tilaa avoimen keskustelukulttuurin kehittymiselle ohjaajan ja ohjattavan välillä.

”Iloinen kohtaaminen, yhdessä tekeminen ja uskallus keskustella vaikka ilman mitään yhteistä kieltä. Aito kiinnostus heitä ja heidän lähtökohtiaan ja kokemuksiaan kohtaan.”

”Ettei oleteta heti, että ihmiset ovat sopeutuneet suomalaiseen yhteiskuntaan ja ymmärtävät tapoja. Joten avoin mieli ja valmius oppia heiltä ja soveltaa ovat tärkeitä asioita muistaa.”

”Avata suomalaista kulttuuria arjen tasolla ja olla valmis vastaamaan alkuun henkilökohtaiseltakin kuulostaviin kysymyksiin, sillä työntekijä on maahanmuuttajalle ikkuna tähän kulttuuriin ja tarjoaa läsnäolollaan hänelle mahdollisuuden peilata omaa kulttuuriaan suomalaiseen kulttuuriin ja oppia uutta sitä kautta.”

”Olen oppinut ymmärtämään suomea opettelevien ihmisten puhetta paljon paremmin ja havainnut, miten merkittävää on se, että keskusteluille antaa riittävästi aikaa ja tulee askeleen pidemmälle toista vastaan ymmärtääkseen ja tullakseen ymmärretyksi.”

Käytännön tasolla maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden ohjauksessa hyvänä koettiin käytännönläheisyys, yhdessä tekeminen ja kokeileminen. Yhteisen kielen puuttuessa tai ollessa vielä hapuilevaa, käytännön toiminta yhdessä ohjaajan, vertaisohjaajan tai koulukaverien kanssa vie asioita eteenpäin. Yksi vastaajista mainitsi hyväksi käytännöksi myös luovat menetelmät, kuten kuvaamataidon. Yhdessä tekemisen ohella korostui muiden maahanmuuttajien kanssa yhdessä tekemisen hyödyllisyys. Maahanmuuttajataustaisten kavereiden ja vertaisohjaajien mukana olemisen todettiin madaltavan kynnystä osallistua toimintaan.

”Asioiden kokeileminen käytännössä on myös hyvä. Kokeilemalla ihmiset näkevät, mitä esimerkiksi vapaaehtoisuus tarkoittaa.”

”Ei vain kantaväestö ohjaamassa maahanmuuttajia, vaan yhdessä tehden ja oppien, kaikkien osaamista arvostaen järjestettävää toimintaa.”

Muutama vastaaja mainitsi hyväksi käytännöksi kuvien ja sanastojen käytön. Kun ohjattavat eivät osaa suomea tai ovat vasta aloittaneet sen opiskelun, on hyvä hyödyntää eri kommunikaation tapoja. Tämän lisäksi on hyvä suunnitella ajankäyttöä ja pitää kiinni aikatauluista. Ohjattavan oman tahdin huomioon ottaminen on tärkeää ohjaustilanteessa.

4.2 Haasteet

Kyselyyn vastanneet yhteisöpedagogit ja yhteisöpedagogiopiskelijat mainitsivat maahanmuuttajia ja turvapaikanhakijoita ohjattaessa ilmenneiksi haasteiksi kielen ja vuorovaikutuksen, ajankäytön, ohjattavan malttamattomuuden ja vastuunpakoilun sekä erilaiset käsitykset siitä kuinka toimitaan. Tämän lisäksi haasteina, joita ohjattava kokee elämässään, mainittiin rasismien kokemukset, verkostojen puute, kaksisuuntaisen integraation heikkous, palvelujen vaikea saatavuus ja muut yhteiskunnalliset haasteet sekä traumat lähtömaassa.

”Monelta puuttuu turvallinen verkosto kokonaan, joten kotoutuminen on vaikeaa. Turvallinen yhteisö korjaa koviakin kokenutta mieltä, mutta yksin omaan yksioon jääminen on valtava shokki etenkin usein yhteisöllisyyttä painottavista kulttuureista tuleville.”

”Viranomaisten tietämättömyys ja kyvyttömyys kohdata maahanmuuttajataustaista asiakasta, asiakkaan "vastuunpakoilu" ja ongelmien ulkoistaminen, aikaisempien elämäkokemusten tai kotimaan/perheen tilanteen kuormittavuus, joka estää täysipainoisen keskittymisen nykyhetkeen.”

”Suomalaisten ja maahan muuttaneiden yhteisessä toiminnassa suomalaisia ohjattavia on joskus turhauttanut, jos maahanmuuttaja ei rajallisen kielitaidon takia pysty vielä ilmaisemaan itseään sanallisesti hyvin. Toinen haaste on ollut erilaiset käsitykset omien asioiden hoitamisesta vierailujen aikana. Esim, jos olet vapaaehtoistehtävissä, voitko silloin vastata omaan puhelimeen. Tai jos olet sopinut, että olet vapaaehtoisena tiettyä aikana, mutta kuitenkin lähdet hoitamaan omia asioita kesken "vuoron". Välillä on ollut haasteita ilmaista itseään niin, että alkavan suomen kielen taidon omaava ymmärtää antamiani ohjeita.”

”Suurin haaste on selkeästi ollut kielimuuri. Haasteita on tuottanut myös ohjattavien suomalaiseen kulttuuriin ominaisten työskentelytapojen omaksuminen, kuten toimintaan ja ryhmään sitoutuminen, sekä aikataulujen sekä yhdessä luotujen sääntöjen noudattaminen. Ohjattavilla on ollut myös useita sellaisia henkilökohtaisen elämän haasteita, joissa en ole pystynyt pelkässä työntekijän roolissa heitä tukemaan. Olen myös huomannut, miten rikkinäinen maahanmuuttajille ja pakolaisille tarjottu koulutusjärjestelmä on.”

4.3 Kahdensuuntaisen kotoutumisen mahdollisuudet

Kahdensuuntaisen kotoutumisen mahdollisuuksia pohdittiin monesta näkökulmasta. Vastaajat avasivat toisaalta omassa työssä avartunutta maailmankuvaa, toiset taas käytännön tapoja, joilla kahdensuuntaista kotoutumista voi edistää. Tämän lisäksi vastauksissa pohdittiin sellaisia kulttuurien elementtejä, joita eri kulttuurien edustajat

voivat toisiltaan oppia ja omaksua. Kaksi vastaajaa nosti esiin yhteisöllisten kulttuurien vahvuuden, ja toinen mainitsi ruokakulttuurien olevan helposti jaettavissa. Kahdensuuntaisen kotoutumisen vaikeuttajina mainittiin suomalaisten rassistiset asenteet, heikko aikataulut ja yhteiskunnan puutteellinen kyky vastata muualta tulleiden tarpeisiin. Kotoutumista edistävässä toiminnassa nähtiin haasteena rajallinen aika ja tavoitekeskeisyys.

”Erityisesti inhimillisyys sosiaalialan työssä on mielestäni eri tasolla kuin suomalaisilla. Yhteisöllisten kulttuurien edustajilla on selvä vahvuus yhteisöllisyyden synnyttämiseen.”

”Olen oppinut myös kyseenalaistamaan meidän kulttuurin yltiöpäistä yksilöllisyyden ideaalia, mikä tuottaa mm. valtavaa yksinäisyyttä ja ulkopuolisuutta.”

Osa vastaajista nosti esiin maahanmuuttajien ja kantaväestön kohtaamisen kahdensuuntaisen integraation mahdollistajana sekä sen tärkeyden, että on paikkoja ja tilanteita, joissa he voivat kohdata. Moni vastaaja näki myös oman työnsä kahdensuuntaisen kotoutumisen mahdollistajana.

”Kahdensuuntaista kotoutumista syntyy omien havaintojeni mukaan parhaiten koulussa ja harrastusten parissa. Jos nuori on vain maahanmuuttajille tarkoitettussa koulutuksessa ja harrastuksen vähäisiä tai ns. itsenäisiä (esim. kuntosaliharrastus), kontaktia kantasuomalisiin nuoriin tulee vähän.”

”Kaikista eniten tällaisia mahdollisuuksia on tarjoutunut opiskelun ja ohjatun työskentelyn lomassa syntyneissä keskusteluissa ja yhteisessä ajanvietossa, esimerkiksi tauoilla ja yhteisissä ruokailuhetkissä.”

”Työssäni maahanmuuttaneiden ja suomalaisten kohtaaminen mahdollistetaan. Olen todistanut lämpimiä ja ennakkoluuloja sulattavia kohtaamisia.”

”Uskon, että hankkeen tapainen toiminta voisi tarjota monille mahdollisuuden kahdensuuntaiseen kotoutumiseen, kun eri kulttuureista lähtöisin olevat ihmiset pääsevät työskentelemään yhdessä taiteen ja kulttuurin keinoin.”

4.4 Yhteisöpedagogin koulutus monikulttuurisen työn tukena

Yhteisöpedagogin koulutusta ja siitä saatua monikulttuurista osaamista koskevat kysymykset jakoivat mielipiteitä. Osa vastaajista koki koulutusohjelman antaneen hyvät työkalut omaan työhön, toisten mielestä maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden

ohjaamista olisi syytä käsitellä enemmän koulutuksen aikana. Omien valintojen merkitys koulutusohjelman aikana korostuu vastauksissa – harjoittelut, hankkeet, opin- näytetyöt sekä kurssit, joiden sisältöön on omassa opiskelussa voinut vaikuttaa, ovat olleet vastaajien keskuudessa eniten hyödyksi monikulttuurisen työn kannalta.

”Yp-koulutuksessa sain vapauden keskittyä eri kursseilla monikulttuuri- seen työhön ja valita harjoittelupaikat, joissa sain olla maahanmuuttajien ja tp.-hakijoiden kanssa.”

”Opinnäytetyötäni varten olen lukenut paljon aiheesta. Eniten aiheesta olen oppinut sitä tehdessä.”

”Olen naisin hyöty tähän kenttään oli alemman ammattikorkeakoulun opinnäytetyöni tekeminen.”

Kuitenkin myös yhteisöpedagogin perustaidot ohjaamisesta ja pedagogisista taidoista lähtien nähtiin hyödyllisinä omassa työssä. Yleisesti koulutusohjelmassa koettiin maa- hanmuuttaja- ja turvapaikanhakijatyön kannalta hyviksi vanhan opetussuunnitelman aikainen opintojakso ”Moninaisuuden kohtaaminen”, jolla käsiteltiin moninaisuutta, sekä ammattilaisten tekemät järjestövierailut ja koulutusohjelman aikana laajemmin toistuva yhdenvertaisuuden teema.

”Mielestäni koulutus antaa hyvän kuvan siitä kuinka ihmisiä ohjataan ja kohdataan. Ei tarvita mitään erityistä ohjetta kuinka maahanmuuttajia kohdataan, koska olemme kaikki ihmisiä, emme minkään viiteryhmän edustajia.”

”Yksilön tukeminen. Ymmärrys ryhmistä ja niiden vaikutuksista yksilön elämään. Ymmärrys ja kokemukset toimimisesta kv-kentällä. Ymmärrys ihmisestä psykofyysisenä kokonaisuutena. Mielenterveysasioiden vaikutus yksilöön. Kokemukset nuorten kanssa tehtävästä työstä.”

”Ohjaamisen ja kohtaamisen perustaidot ovat kaikista keskeisintä yhteisöpedagogin osaamista, jota tällaisissa tehtävissä mielestäni tarvitsee. On ymmärrettävä, mitä vähemmistöryhmiin kuulumisen tarkoittaa yksilön ja yhteiskunnan näkökulmasta, ja osattava kohdata ihminen omana yksilönään hänen taustaansa katsomatta. Harjoittelujen ja työkokemuksen kautta kertynyt konkreettinen ohjauskokemus on antanut itselleni paljon varmuutta toimia erilaisten ryhmien ja yksilöiden kanssa.”

Koulutusohjelmassa nähtiin myös kehitettävää maahanmuuttaja- ja turvapaikanhaki- jatyön osaamisen kannalta. Osa vastaajista toivoi enemmän teoriaa aiheesta, mutta myös käytännön merkitys toistui vastauksissa. Enempi tieto harjoittelupaikoista maa- hanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden kanssa sekä käytännön työtä tekevien vierai- lut nousivat esiin kehittämisehdotuksissa. Yksi vastaajista ehdotti ”jopa kaikille pakol- lista harjoittelua tai projektia”, toinen monikulttuurisuuskurssia.

”Omakohhtaiset kokemukset esim. harjoittelujen kautta ovat tarpeen. Lisäksi dialogisuuteen, kohtaamiseen ja kulttuurien ymmärrykseen on hyvä panostaa koulutuksessa. Mitään kulttuurien erityspiirteiden tankkaamista en tarkoita, vaan ymmärrystä siitä, miten kulttuurit rakentuvat ja vaikuttavat toisiinsa, mistä maailman konflikteissa ja kulttuurien törmäyksessä on kyse jne. Tavoista oppii parhaiten tutustumalla eri kulttuureista tulevien arkeen, kyselemällä ja olemalla kunnioittava erilaisia ajattelutapoja kohtaan.”

”Mielestäni yhteisöpedagogikoulutukseen tarvittaisiin ehdottomasti lisää sellaisia kursseja, joissa tutkittaisiin ja käsiteltäisiin monikulttuurista työtä, maahanmuuttoa, pakolaisuutta ja eri kulttuurien kohtaamista. Näitä aiheita on vain sivuttu muutamilla kursseilla, joita olen käynyt. Toki koulutuksen aikana jäävät käsittelemättä monet muutkin vähemmistöryhmät, joten ehkä tarvittaisiin enemmän moninaisuuden kohtaamiseen liittyviä opintoja, joissa myös näihin aiheisiin voitaisiin syventyä. Mielestäni koulutuksen sisällön tulee heijastella yhteiskunnallista tilannetta ja tutkia tulevaisuuden näkymiä. Monikulttuurisuus on sellainen aihe, jonka kanssa yhteisöpedagogeilla on paljon työnsarkaa työelämässä, eikä tästä osaamisesta varmasti ole yhdellekään meistä tulevista ammattilaisista haittaa, päinvastoin.”

”Kaipaisin aiheen käsittelyä enemmän opinnoissa. Aiheeseen voisi mennä syvemmin ja myös tuoda ilmi aiheeseen liittyvää tutkimusta. Ei jäätäisi vain sille tasolle, että kaikki pitää hyväksyä, vaan tuotaisiin esiin näkökulmaa toisten kunnioittamisesta. Käsiteltäisiin sosiologian näkökulmasta moninaisuutta. Kotoutumisen prosessia ja psykologiaa olisi hyvä käsitellä edes jollain tasolla. Ihan vaikka sillä kärjellä, miten yhteisöpedagogi voisi tukea omalla ohjaamisella maahan muuttaneen kotoutumista.”

5 JOHTOPÄÄTÖKSET

Tutkimuksen tuloksissa nousi selvästi esiin universaali näkökulma monikulttuuriseen ohjaukseen. Maahanmuuttajia ja turvapaikanhakijoita ohjattaessa ja kohdatessa on tämän tutkimuksen tulosten perusteella keskeistä avoimuus ja läsnäolo, ihmisen kohtaaminen ihmisenä. Olettamisen sijaan kannattaa kysyä ja keskustella. Käytännön tasolla hyviksi käytännöiksi voidaan katsoa toiminnallisuus ja yhdessä tekeminen, vertaisohjaajien käyttö, kuvien ja sanastojen sekä selkokielen hyödyntäminen kommunikaation helpottajina sekä ajankäytön suunnittelu ohjattavan erityistarpeet huomioiden siten, ettei aika lopu kesken. Ohjaussuhteen pitkäjänteisyys takaa tilaa ja aikaa luottamuksen

kehittymiselle. Teemoittelen tässä luvussa johtopäätökset kohtaamista koskevaan aineistoon, hyviksi havaittuihin ohjaamisen käytäntöihin, kahdensuuntaisen kotoutumisen mahdollisuuksiin ja yhteisöpedagogikoulutuksen kehittämistarpeisiin.

5.1 Avoin kohtaaminen ja ohjaamisen hyvät käytännöt

Avoimuuden ja läsnäolon merkitys korostui melkein kaikissa vastauksissa. Vastaajat näkivät tärkeänä, että kohdataan ohjattava olettamatta asioita, siis avoimin mielin. Avoin voi olla myös omasta tietämättömyydestä. Jos ohjattavan kulttuuri on itselle tuntematon, voi oman tietämättömyytensä tuoda esiin ja kysyä. Onhan ”työntekijä itsekin matkalla uuteen asiakkaan rinnalla”, kuten yksi kyselyn vastaajista ilmaisi. Axxell Utbildning AB:n opettaja Aurora Vasaman näkemykset THL:n Monikulttuurisuus asiakastyössä - verkkokoulussa ovat samoilla linjoilla. ”Hyvin paljon riittää se, että me kohdataan ihminen avoimesti.” (THL 2019)

Luottamuksen ohjaussuhteen rakentamisen sekä yksilöllisen kohtaamisen merkitys tuli vahvasti esiin tutkimusaineistoissa. Ohjaussuhteen rakentamiseen panostaminen onkin aiheellista, sillä ohjaustyötä tekevä ihminen saattaa olla maahanmuuttajalle yksi tärkeimmistä henkilöistä, jonka kanssa hänelle on kehittynyt luottamuksellinen suhde (Korhonen & Puukari 2013, 98). Yksilöllinen kohtaaminen on keskeistä kaikessa ohjaamisessa, eikä monikulttuurinen ohjaus ole poikkeus. Sauli Puukari sanoi osuvasti Opetushallituksen Euroguidance – ryhmän koulutuspäivässä: ”Ihminen edellä kannattaa kaikessa ohjauksessa edetä.” (Puukari 2017) Kullakin toisesta maasta tulleella ihmisellä on omat kokemuksensa ja persoonansa, eikä heitä voi leimata yhteen nipuun lähtömaan kulttuurin tai etnisen ryhmän perusteella.

Läsnäolon ja keskustelu, joita kyselyn vastauksissa painotettiin, ovat tulleet esiin myös Valkendorffin ja Söderlundin tutkimuksessa, jossa kerättiin kyselyllä tietoa turvapaikanhakijatyötä tekeviltä yhteisöpedagogeilta sekä loppuvaiheen opiskelijoilta. Etenkin nuorten turvapaikanhakijoiden kanssa työskennelleet yhteisöpedagogit korostivat näiden asioiden tärkeyttä (Valkendorff & Söderlund 2017, 252).

Ohjaamiseen ja kohtaamiseen liittyvien käytäntöjen lisäksi osa vastaajista nosti esiin yhteiskunnallisen ymmärryksen siitä, millaista elämä Suomessa on maahanmuuttajille

ja turvapaikanhakijoille - millaisia palveluita heille on tarjolla, miten turvapaikanhakuprosessi menee, keitä ovat paperittomat ja kuten yksi vastaajista kirjoittaa, ”ymmärrystä siitä, kuinka haasteellista on toimia yhteiskunnassa, jonka sääntöjä ja kieltä ei tunne.” Myös Sauli Puukari painottaa, edellä mainitun Euroguidance-ryhmän koulutuspäivän luennollaan, toisen ihmisen asemaan asettumisen merkitystä ja suosittelee pohtimaan konkreettisella tasolla, kuinka monet ihmisen aiemmassa elämässä tutut ja itsestään selvät asiat ovatkin uudessa maassa tuntemattomia, epävarmuutta ja kysymyksiä herättäviä (Puukari 2017).

Söderlindhiin (1990) ja Cullbergiin (1980) viittaavan Alitolppa-Niittamon mukaan maahanmuutto kokemuksena onkin eräänlainen kriisi, johon kuuluu shokkivaihe, reaktiovaihe, läpikäyminen ja uudelleensuuntautuminen. Uuteen kulttuuriin sopeutuminen on elinikäinen oppimisprosessi, jonka aikana ihminen joutuu kyseenalaistamaan totutut toimintamallinsa, arvonsa ja asenteensa. Sitä, mikä on ollut kotimaassa normaalia käytöstä, saatetaan katsoa uudessa asuinmaassa oudoksuen tai paheksuvasti. Ihminen joutuu ikään kuin lapsen asemaan: hänen on opeteltava alusta lähtien paitsi uuden maan kieli, myös sen kulttuurissa hyväksytyt arvot, asenteet, toiminnot ja tavat (Alitolppa-Niittamo 1993, 24-27).

Maahanmuuton aiheuttaman kriisin vaiheet kestävät kauemmin kuin mitä perinteisesti määritellyissä kriiseissä, ja siihen liittyy enemmän kriisin aiheuttaneita tekijöitä. Samalla kun ihminen yrittää sopeutua uuteen kulttuuriin, saattaa hän surra maastamuuton aiheuttamia menetyksiä, kuten kotimaahan jääneitä perheenjäseniä, sukulaisia ja ystäviä, sosiaalista asemaansa, ammattia ja tuttua ympäristöä. Maahanmuutosta aiheutuva kriisi ravistelee myös muita kriisejä rankemmin ihmisen kokemusta omasta itsestään, kun uusi ympäristö ei tue hänen identiteettiään samalla tapaa kuin vanha (Em. 25-28).

Yksilön sopeutumiseen uuteen kulttuuriin vaikuttavat hänen personallisuutensa ja taustansa. Maahan vapaaehtoisesti, esimerkiksi töiden tai rakkauden perässä, muuttaneella henkilöllä on aivan erilaiset lähtökohdat sopeutua kuin henkilöllä, joka on joutunut pakon edessä jättämään kotimaansa (Em. 24-25). Pakolainen tai turvapaikanhakija kohtaa uuden kulttuurin ja ympäristön haasteet samalla, kun kantaa mukanaan mahdollisesti hyvinkin rankkoja kokemuksia niin lähtömaasta kuin matkan varrelta. Kolme neljästä pakolaistaustaisesta tai konfliktialueelta tulleesta ihmisestä on kokenut

lähtömaassa väkivaltaisia tapahtumia, kuten sotaa, fyysistä tai seksuaalista väkivaltaa, vangituksi tulemisen tai kidutuksen (THL 2019). Traumaattisten muistojen lisäksi ihmisellä on myös huoli lähtömaahan jääneistä sukulaisista ja ystävistä. Pakolaisena Suomeen tullut saattaa joutua elämään jopa vuosia ilman yhteyttä perheeseensä. Kirje- ja puhelinyhteydet voivat olla heikot tai perhe kokonaan kadonnut lähtömaan kaoottisen tilanteen aikana. Toisaalta myös yhteydenpito voi olla raskasta, ja ihminen, joka ei pääse paikan päälle jakamaan läheistensä ilon ja surun kokemuksia, saattaa kokea seuraavansa perheensä ja sukunsa tapahtumia ikään kuin sivusta (Räty 2002, 110). Turvapaikanhakija joutuu myös elämään epävarmuudessa turvapaikkapäätöstä odotellessaan.

Tutkimuksen kohtaamista koskevan aineiston sekä tietoperustan pohjalta voidaan ajatella, että ohjattavaa voidaan lähestyä kolmen, toisiaan seuraavan kysymyksen kautta: 1) kuka hän on (persoonaa, yksilöllisyys), 2) mitä hän on kokenut (elämänhistoria) ja vasta sitten 3) mistä hän tulee (etnisyys, kulttuuri). Kohdataan ohjattava ihminen tässä hetkessä, tämän hetken tarpeita ja toiveita kunnioittaen. Ohjaajalla voi olla taustalla tietoa siitä, millainen maahanmuutto tai pakolaisuus on kokemuksena, ja tämä teoria tukee hänen ymmärrystään ohjattavan tilanteesta. Ohjattavan kulttuurin suhteen ei tarvitse olla etukäteen asiantuntija, ja siitä voi kysymällä ja keskustelemalla oppia ohjaussuhteen aikana. Ohjaaja voi myös tarkastella oman kulttuurinsa vaikutuksia itseensä, ja tämän itsetuntemuksen kautta laajentaa ymmärrystään muiden kulttuurien edustajiin.

Toiminnan tasolla hyvissä käytännöissä toistuvia teemoja oli kyselyn vastauksissa yhdessä tekeminen ja toiminnalliset menetelmät, vertaisohjaajien apu, ajankäytön suunnittelu ja kommunikointia helpottavat apuvälineet, kuten selkokieli, sanastot ja kuvakommunikaatio.

Muiden maahanmuuttajien, kuten kaverien tai vertaisohjaajien, mukana olo laskee kynnystä osallistua toimintaan. Vertaisohjaaja on yleensä henkilö, joka on asunut Suomessa jo pidemmän aikaa, ja jolla on ohjattavan kanssa samanlainen tausta. Hän ymmärtää suomalaista yhteiskuntaa, ja avaa sen toimintatapoja maahanmuuttajalle tämän omalla kielellä (Kalliola.fi 2019). Sara Isoahon ja Mona Magin Laurea Ammattikorkeakouluun tekemässä opinnäytetyössä ”Maahanmuuttajien vertaisohjaus ohjatta-

vien kokemana” otettiin selvää ohjattavien maahanmuuttajien kokemuksista vertaisohjauksesta. Isoahon ja Magin haastattelemat maahanmuuttajat kokivat samaa kieltä puhuvilta ja samankaltaisia kokemuksia omaavilta ihmisiltä saamansa vertaisohjauksen tärkeäksi (Isoaho & Magi 2014, 49)

Ajankäyttö nousi kyselyssä esiin sekä haasteissa että hyvissä käytännöissä. Sen suunnittelu, aikatauluista kiinni pitäminen ja ohjattavan omaa tahtia kunnioittaen eteneminen nähtiin tärkeinä. Yhteisen sävelen löytäminen ajankäytön kanssa voi vaatia aikaa, sillä joissain kulttuureissa on erilainen suhtautuminen aikaan, kuin mitä Suomessa ja muissa länsimaissa, joissa on lineaarinen aikakäsitys.

Linearisessa aikakäsityksessä ajan katsotaan menevän suoraan janaumaisesti eteenpäin ja kuluvan koko ajan. Aika on siis rajallista. Lineaarisen aikakäsityksen omaavassa kulttuurissa pidetään arvossa suunnitelmallista ajankäyttöä ja täsmällisyyttä. Aikatauluissa pysyminen on kohteliasta, ja esimerkiksi myöhästyminen saatetaan nähdä merkinä välinpitämättömyydestä. Lineaarisen aikakäsityksen vastakohta on syklinen aikakäsitys. Aika etenee toistuvissa jaksoissa ja uusiutuu jatkuvasti. Aikaa on rajattomasti, eikä sitä voi tuhjata. Syklisen aikakäsityksen kulttuureissa ajalla ei siis ole niin painavaa merkitystä – jos tapaaminen jää välistä tänään, sen voi tehdä huomenna. Tarkkoja aikatauluja olennaisempaa on elää tilanteen mukaan (Räty 2002, 64). Näiden aikakäsitysten yhteentörmäyksestä seuraa varmasti väärinkäsityksiä.

Ajankäytön suunnittelu voi olla siinäkin mielessä tarpeen maahanmuuttajia ja turvapaikanhakijoita ohjattaessa, että ohjattavan kielitaidon ollessa vasta kehityksessä, vaatii ohjaustilanne sisältöineen eri tavalla aikaa kuin sujuvaa suomea tai englantia puhuvan ohjattavan kanssa. Kieleen ja vuorovaikutukseen liittyvät haasteet toistuivatkin haaste-teeman vastauksissa ylivoimaisesti eniten. Ihmisten välinen kommunikointi perustuu paljolti puhuttuun kieleen, joten ei yllätä, että yhteisen kielen vielä puuttuessa yhteyden löytäminen ohjattavaan voi olla haastavaa. Kun kommunikoinnin perusta on vasta muotoutumassa, ilmenee se haasteina muussakin toiminnassa. Yksilöllisten erojen mukaan menee noin 2-3 vuotta, että ihminen saavuttaa riittävän puhutun kielen taidon, jolloin hänellä on hallussaan tavalliseen vuorovaikutukseen tarvittava sanasto (Räty 2002, 159). Kielellisiin haasteisiin oli havaittu kuitenkin myös helpotuksia, joiksi luettiin vastauksissa sanastot, kuvakommunikaatio ja selkokieli.

Sanasto on luettelo kielessä olevista sanoista tai termeistä luokitteluiden, määritelmien, kuvauksien ja esimerkkien kera (TSK 2018). Kuvakommunikaatiossa taas on kyse kuvasymbolien käytöstä puheen ja nonverbaalisen viestinnän ohella. Kuvaa käyttämällä voidaan sekä viitata asiaan, joka on vaikea sanallistaa, että havainnollistaa sisältöä, jonka ymmärtäminen olisi keskustelukumppanille puhutussa tai kirjoitetussa muodossa vaikeaa (Papunet 2018). Selkokieli on puolestaan suomen kielen muoto, joka on tehty yleiskieltä ymmärrettävämmäksi niin sisällöltään, sanastoltaan kuin rakenteeltaankin. Selkokielineen teksti on suunnattu kielellisiä vaikeuksia omaavalle lukijalle. Siinä aiheita käsitellään hyvin konkreettisella tasolla, ja selitetään sanoja laajemmin kuin yleiskielessä (Selkokieliokeskus 2015). Selkokielineen ilmaisu toimii paitsi kirjoitetussa tekstissä, myös puheessa. Tällöin käytetään puhekieltä, joka on helposti ymmärrettävää, eli rakenteellisesti ja sisällöllisesti mutkatonta. Selkokielineen puhuja ottaa puheessaan huomioon vastaanottajan kielitaidon (Oja & Matikainen 2011, 8).

5.3 Kahdensuuntaisen kotoutumisen mahdollisuuksia

Kahdensuuntaisen kotoutumisen kannalta on tämän tutkimuksen tulosten perusteella olennaista, että on paikkoja ja tilanteita, joissa maahanmuuttajat ja turvapaikanhakijat voivat kohdata muun väestön kanssa. Kontaktit kantaväestöön ovatkin keskeinen osa vuorovaikutuksellista kotoutumista, eli sitä, että maahanmuuttajalla on monipuolisesti suhteita eri väestöryhmiin kuuluvien ihmisten kanssa. Heckmanniin (2005) viittaavan Saukkosen mukaan suomea puhuvien ihmisten kanssa edistää myös kielitaidon kehittymistä (Saukkonen 2016). Kotoutuminen tapahtuu aina vuorovaikutuksessa suomalaisen yhteiskuntaan. Arkipäivän tilanteet ja lähiyhteisöt, kuten päiväkotit, koulu, harrastukset ja työpaikat ovat kahdensuuntaisen kotoutumisen keskeisimmät areenat (Kotouttamisen osaamiskeskus 2019).

Myös vastaanottavan maan asenteet vaikuttavat kahdensuuntaisen kotoutumisen onnistumiseen. Osa vastaajista teki töitä hankkeissa, joissa mahdollistetaan maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden kohtaaminen paikallisten kanssa. Kahdensuuntaisen kotoutumisen kysymys ymmärrettiin monella tapaa, joten osassa vastauksia pohdittiin, mitä vaikutteita kulttuurit voivat ottaa toisistaan. Ylivoimaisena elementtinä tässä pohdinnassa tuli esiin yhteisöllisyys, joka on toisissa kulttuureissa vahvempi kuin toisissa.

Maailman kulttuurit voidaan jakaa karkeasti yhteisökeskeisiin, eli kollektiivisiin, ja yksilökeskeisiin, eli individuaalisiin kulttuureihin. Yksilökeskeisessä kulttuurissa, jonka piiriin länsimaat voidaan lukea, ihminen on ennen kaikkea yksilö omine mielipiteineen ja tarpeineen. Ihmisen toiminta perustuu sille, mikä on hänelle itselleen hyödyllistä ja mukavaa. Yhteisökeskeisissä kulttuureissa ihmisen kokemus itsestä välittyy puolestaan yhteisön kautta, hän on olemassa nimenomaan ryhmän jäsenenä. Hän ottaa toiminnassaan huomioon ryhmän muut jäsenet ja tekee päätöksensä sen perusteella, mikä on koko ryhmän eduksi (Räty 2002, 57-59). Siinä missä yksilökeskeisessä kulttuurissa perhe käsitetään ydinperheenä, kuuluu yhteisökeskeisessä kulttuurissa perheeseen laajemmin sukulaisia useasta polvesta (Väestöliitto 2019).

Yksilökeskeisellä kulttuurilla on omat vahvuutensa, mutta kuten edellä siteerattu vastaaja sanoi, se voi tuottaa yksinäisyyttä ja ulkopuolisuutta. Yksinäisyydellä on pysyvä heikentävä vaikutus hyvinvointiin ja terveyteen, ja sosiaalinen eristyneisyys lisää enenaikaisen kuoleman riskiä (HelsinkiMissio 2019; Helsingin yliopisto 2017). THL:N ASLA-tutkimuksen mukaan joka kolmas kotihoidon asiakas kokee olevansa yksin enemmän kuin tahtoisi, ja vuoden 2017 kouluterveyskyselyn mukaan yksi kymmenestä helsinkiläisnuoresta tuntee itsensä joko melko usein tai jatkuvasti yksinäiseksi (THL 2017; Nuorten hyvinvointikertomus 2017). Yhteisöllisyys puolestaan lisää terveyttä. Esimerkiksi tutkijalääkäri Markku T. Hyypän mukaan suomenruotsalaiset, jotka elävät ja ovat työelämässä pidempään kuin samalla alueella asuvat suomalaiset, ovat pitkäikäisiä yhteisöllisyyden ansiosta (YLE 2002).

5.4 Koulutusohjelman kehittäminen

Yhteisöpedagogin opinnot nähtiin vastaajien keskuudessa pääosin riittävinä, mutta koulutusohjelmassa koettiin olevan myös kehittämisen varaa. Yhteisöpedagogin perusosaaminen on hyödyllistä ohjattavien taustaan katsomatta, mutta enemmän maahanmuuttoa ja monikulttuurisuutta koskevalle teorialle ja käytännön oppimiselle olisi silti tilausta opintojen aikana. Omien valintojen merkitys korostui vastauksissa – eniten oli opittu itse valituissa harjoiteluissa tai aiheeseen liittyvää opinnäytetyötä tehdessä, tai työelämässä joko ennen valmistumista tai sen jälkeen.

Valkendorffin ja Söderlundin tutkimuksen tulokset ovat melko saman mukaisia. Turvapaikanhakijoiden parissa työskennelleet yhteisöpedagogit kokivat yhteisöpedagogin perustaitojen, kuten laajan nuorisotyön osaamisen ja erilaisten ryhmien ohjaamisen taidon, olleen hyödyksi työtehtävissään, mutta heidänkin vastauksissaan korostui aiemman työkokemuksen merkitys (Valkendorff & Söderlund 2017, 252).

Tämän opinnäytetyön tulosten perusteella voisi ehdottaa, että läpi opintojen kantavien yhdenvertaisuuden ja suvaitsevaisuuden teemojen lisäksi käsiteltäisiin kursseilla esimerkiksi sitä, mitä maahanmuutto on kokemuksena, mistä pakotettu muuttoliike johtuu ja kuinka maahanmuuttajan tai turvapaikanhakijan integroitumista voi omassa työssä käytännön tasolla yhteisöpedagogina edistää. Monikulttuurisia harjoittelumahdollisuuksia voisi tuoda enemmän esille, ja kutsua maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden parissa työskenteleviä ammattilaisia kertomaan työstään luennoille. Vastauksissa vastaan tullut ehdotus pakollisesta harjoittelusta tai projektista monikulttuurisessa ympäristössä on sekin varteenotettava.

Humanistisessa ammattikorkeakoulussa vuonna 2018 käyttöön otetussa opetussuunnitelmassa onkin jo näitä aihepiirejä kattavia opintojaksuja, kuten ihmisoikeudet ja moninaisuuden kohtaaminen, monimuotoinen yhteiskunta, monikulttuurisuusosaaminen ja kotoutuminen sekä monikulttuurisen toiminnan kehittäminen (Laitinen & Nyman 2017, 56-57), eli monikulttuurisuuden teemat on ainakin paperilla otettu tehokkaammin haltuun kuin mitä ne olivat tämän tutkimuksen perusteella vielä vastaajien opiskeluaikoina.

Asia, jota ei tässä tutkimuksessa mitattu, mutta joka nousi esiin aineistoista, on suvaitsevaisuuskasvatuksen merkitys ja tärkeys. Suvaitsevaisuuden teema onkin vahvasti läsnä yhteisöpedagogin opinnoissa, ja ainakin omina opiskeluaikoinani tutustuttiin jossain määrin myös suvaitsevaisuuskasvatuksen menetelmiin. Tällä yhteisöpedagogikoulutuksen suvaitsevuuutta edistävällä ja sen merkitystä painottavalla otteella on hyvä edetä jatkossakin, sillä kuten tämänkin tutkimuksen tuloksista käy ilmi, ovat rasmin kokemukset monelle ulkomaalaistaustaiselle henkilölle arkipäivää. Muukalaisvihamielisten asenteiden taustalla kytee niitä ilmaisevasta yksilöstä riippuen ongelmia, joista kaikkiin yhteisöpedagogi ei yhdeltä istumalta voi ikävä kyllä vaikuttaa, mutta näistä keskeisimpänä voidaan nähdä tiedon puute, joka on onneksi vielä korjattavissa. Se mitä ihminen ei vielä tunne tai ymmärrä, herättää hänessä ennakkoluuloja.

Rasismi on pahaksi paitsi sitä kokeville, myös rasistisia asenteita omaaville ja niitä ilmentäville ihmisille. Psykologi Jordan Leitnerin Yhdysvalloissa tekemä tutkimus osoitti, että rasistinen ympäristö lisää sekä rasismin kohteiden, että itse rasistien riskiä kuolla sydän- tai verisuonisairauteen (Tiede 2016). Kahdensuuntainen kotoutuminen ja sen edistäminen on siis tältäkin kantilta katsottuna erittäin tärkeää, sillä molempipuolinen sopeutuminen ja suvaitsevaisuus tukee kaikkien osapuolten hyvinvointia. Eri kulttuurien ja etnisten ryhmien edustajien tapaaminen henkilökohtaisesti voi jo itsessään pehmentää asenteita ja tuoda uutta perspektiiviä ennakkoluuloistaan kärsineelle ihmiselle. Joissain tapauksissa vihamieliset asenteet voivat kuitenkin olla syvään juurtuneita, ja niiden kytkeminen saattaa vaatia työtä ja aikaa. Sitä uskomusten vyyhtiä, josta rasistinen asenne kumpuaa, ei aina saada auki pelkillä tilastoilla ja faktoilla. On ehdottomasti tutkimisen ja kokeilemisen paikka siinä, kuinka vaikuttaa näihin pinttyneisiin asenteisiin pitkällä juoksulla. Yhteiskunnan monikulttuurisuuden kasvaessa voidaan olettaa, että sen asukkaat tottuvat tähän lisääntyvään moninaisuuden sille altistuessaan, mutta ilmiölle on ennustettavissa vastailmiönsä - että ääripäät ääripäistyvät entisestään. Näihin haasteisiin, niihin puuttuen ja niitä ennaltaehkäisten, on yhteisöpedagogiikalla vahvat mahdollisuudet vastata.

6 POHDINTA

Tavoitteenani oli saada uutta ja yksityiskohtaista tietoa maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden ohjaamisesta yhteisöpedagogin näkökulmasta. Laadullinen kysely oli hyvä työkalu tiedon keräämiseen, sillä sen pystyi lähettämään monelle ihmiselle ja kukin saattoi omalla valitsemallaan ajalla siihen vastata. Näyte jäi kuitenkin suhteellisen pieneksi, mikä saattoi olla tutkimuksen tuottaman tiedon yleispätevyyden kannalta varsin rajallinen. Toisaalta paljon siitä, mitä kymmenen hengen vastaajajoukko kertoi maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden ohjaamisesta ja kohtaamisesta, menee hyvin yksin jo olemassa olevan tiedon kanssa. Tämän takia tuloksia voidaan pitää luotettavina. Kun arvioidaan yhteisöpedagogin koulutusta monikulttuurisen työn tukena, voisi laajempi otanta vastaajia eri vuosikursseilta ja kampuksilta antaa

kattavamman kuvan tilanteesta. Uuden opetussuunnitelman mukanaan tuomat muutokset saattaisivat tuottaa hyvinkin erilaisia vastauksia tällä hetkellä ensimmäistä ja toista opiskeluvuottaan viettävilä yhteisöpedagogeilta.

Tutkimuksessa saadun tiedon määrä oli positiivinen yllätys. Samalla aiheen rajaaminen tuntui haastavalta, toisaalta monesta asiasta olisi saanut varmasti aiheita jatkokesymyksille. Kuten kappaleen alussa mainitsin, tieto on melko yhteneväistä aieman tiedon kanssa, eikä tutkimuksen tuloksista noussut paljoa uutta tietoa maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden ohjaamisesta ja kohtaamisesta. Toisaalta tämä tulos myös herättää kysymyksiä – kun olemassa kerta on jo näin hyvin tietoa, ja silti kohdetaan haasteita, onko tietoa ja osaamista edelleen liian vähän? Olisiko tarvetta enemmänä tutkimukselle?

Vaikka tulokset lähinnä tukevat ja vahvistavat aiempaa tietoa ja tutkimusta, pidän myös aiheellisena tällaista tilannepäivitystä näin 2020 luvulle tultaessa. Yhteisöpedagogin koulutusta koskevat kehitysehdotukset antavat suuntaa sille, miten koulutuksen sisältöihin voisi soveltaa maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden kanssa tehtävän työn teemoja. Samoja tietosisältöjä, joita koulutukselta toivottiin, voidaan hyödyntää myös kirjallisen oppaan tekemisessä.

Opinnäytetyöni tulokset toimivat myös hyvänä suuntaviittana jatkotutkimukselle. Maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden ohjaamisessa vastaan tulevat haasteet, joita ei tässä opinnäytetyössä turhan syvällisesti tarkasteltu, jättävät tilaa mahdollisille ratkaisuyrityksille. Myös yhteisöpedagogin koulutuksen monikulttuurisuuskompetenssien laajemmalle tarkastelulle on nähdäkseni aiheellista tarvetta. Jälkimmäisestä voisi tehdä ihan oman erillisen kyselynsä. Lisää jatkotutkimuksen aiheista jatkan seuraavassa alaluvussa.

Laatimani kyselyn kysymykset olisivat ehkä voineet olla hieman tarkempia. Osa vastaajista ymmärsi esimerkiksi haasteita ja kahdensuuntaista kotoutumista käsittelevät kysymykset eri tavalla keskenään. Toiset lähestyivät aiheita ohjaamisen kannalta, eli millaisia haasteita omassa työssä olivat kohdanneet sekä kuinka voivat omalla toiminnallaan edistää kahdensuuntaista kotoutumista, osa taas lähestyi näitä aiheita yleismaailmallisemmin ja pohti maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden elämässä kohtaamia haasteita ja kulttuurien eri ominaispiirteiden välittymistä puolin ja toisin.

Toisaalta tämä vastauksien kirjavuus on rikastanut tuloksia ja koen molemmat näkökulmat kysymyksiin yhtä arvokkaina. Jos nyt uudestaan tekisin kyselyn, kysyisin kahdensuuntaisesta kotoutumisesta erikseen, 1) kuinka sitä voi yhteisöpedagogina edistää, ja 2) mitä hyviä vaikutteita suomalainen yhteiskunta voi ottaa uusien jäseniensä kulttuureista.

Epäilin aluksi omaa pätevyyttäni opinnäytetyön tekemiseen aiheesta, sillä oma kokemukseni maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden ohjaamisesta on vielä varsin vähäinen. Tutkimusta tehdessä uskon tämän kuitenkin olleen myös omanlainen vahvuutensa, sillä minulla ei ole ollut juurikaan ennakkokäsityksiä aiheesta, mikä on ehkä helpottanut aiheen objektiivista tarkastelua. Toisaalta taas olemassa oleva kokemus on tukenut henkilökohtaista oppimisprosessiani, kun olen voinut reflektoida opinnäytetyön teossa karttunutta tietoa myös omiin kokemuksiini.

6.1 Tulosten jalkauttaminen

Opinnäytetyöni selvittää maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden ohjaamisen ja kohtaamisen erityispiirteitä yhteisöpedagogin näkökulmasta. Se tuotti aiheesta tietoa, joka vahvistaa aiempien tutkimusten tuloksia ja sopii yhteen monikulttuurisen ohjauksen teorian kanssa. Opinnäytetyön tuloksista käy ilmi, että maahanmuuttajia ja turvapaikanhakijoita ohjattaessa on tarkkaa kulttuuritietämystä tärkeämpää ohjaajan ihmis- taidot, läsnäolevuus, avoin mieli, ymmärrys maahanmuutosta kokemuksena ja tieto maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden saatavilla olevista palveluista. Humanistinen ammattikorkeakoulu voi hyödyntää tutkimukseni tuloksia sekä kirjallisen oppaan toimittamisessa, että koulutusohjelman monikulttuuristen sisältöjen kehittämisessä.

Tutkimuksen tuloksista voi olla hyötyä myös maahanmuuttaja- ja turvapaikanhakijatyössä sekä nuorisotyössä yleensä. Kyselyn vastauksista käy ilmi, että työssä tai harjoittelussa, itse käytännössä tekemällä oppii jo paljon. Kuitenkin maahanmuuttaja- ja turvapaikanhakijatyön alussa ohjaaja voi kokea tarvetta teorialle käytännön tueksi, jolloin tuore ja tiivistetty, kentältä kerätty tieto auttaa navigoimaan monikulttuurisuuteen liittyvien kysymysten parissa. On myös hyvä huomata, että vaikka olisimme kuinka mainioita yhteisöpedagogeja tai muita ohjaustyön tekijöitä, olemme mekin

oman kulttuurimme tuotteita ja siten sen vaikutuksen alaisina tavoilla, joita emme aina edes huomaa. Näin ollen tavanomaisen avarakatseisuuden ja suvaitsevaisuuden lisäksi on aiheellista ohjaajan roolissa pyrkiä aktiiviseen ymmärtämiseen ja omien, tiedostamattomienkin oletusten kyseenalaistamiseen. Tässä pyrkimyksessä monikulttuurisen ohjauksen teoria ja aihetta käsittelevä tuore tutkimus, jota tämänkin opinnäytetyö edustaa, tulevat niin aiheeseen vasta perehtyvän kuin kokeneemmankin ohjaajan hyötykäyttöön.

Tutkimukseni tuloksista voi löytää aiheita jatkotutkimukselle ja uusille opinnäytetöille. Tämän opinnäytetyön aineistosta nousseita tutkimisen arvoisia teemoja on nähdäkseni paitsi monikulttuurisessa työssä ilmeneviin haasteisiin vastaaminen ja yhteisöpedagogikoulutuksen kehitystarpeet, myös kahdensuuntaisen kotoutumisen edistämiseen keskittyvä, kehittävä tutkimus. Maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden sekä kantaväestön kohtaamisen mahdollistavat paikat ja tilanteet ovat kotoutumisen kannalta erittäin tärkeä tekijä. Perinteisen yhteisöpedagogisen näkökulman ohella tällaista ihmisiä yhdistävää toimintaa ja sen kehittämistä voisi lähestyä myös mahdolliset kulttuurierot, kuten erilaiset aikakäsitykset huomioon ottaen. Millaisilla ratkaisuilla voidaan helpottaa toimintaan osallistumista ihmiselle, joka ei ole vielä omaksunut paikallisia toimintatapoja? Voisiko esimerkiksi vapaaehtoistehtäviin soveltaa liukuvia työaikoja tai niin kutsuttua pop up - henkeä? Oman havaintoni mukaan moni suomalainenkin kärsii minuuttiaikatauluista, joissa pysyminen stressaa ja jopa laskee motivaatiota osallistua. Monikulttuurisiin vapaaehtoistehtäviin ja muuhunkin toimintaan on hyvä lisätä jouston varaa, vaikka toisaalta aikatauluihin sitoutuminen varmasti myös omalta osaltaan harjoittaa ajanhallinnan taitoa. Kuitenkin etenkin kotoutumisprosessin alussa, jolloin ihmisellä on muutenkin paljon uutta opittavaa ja ymmärrettävää, näen aiheellisena ”laskea rimaa” ja tulla vähän vastaan tässä asiassa. Parhaassa tapauksessa erilaisten toimintatapojen tarkastelu ja kokeilu voi avartaa myös suomalaisen mieltä – ehkä sitä voitaisiin itsekin ottaa hieman rennommin.

Uusien tulijoiden mukanaan tuoman henkilökohtaisen ja kulttuurisen tiedon sekä taidon havaitseminen ja vapauttaminen koko yhteisön hyväksi on sekin mielenkiintoinen mahdollisuus, joka mielestäni ansaitsee tulla tutkituksi. Tutkimukseni aineistosta nousi esimerkiksi kollektiivisten kulttuurien vahvuutena yhteisöllisyys ja inhimillisyys. Voidaanko näiden vaikutteiden välittymistä edistää jotenkin? Mikä voisi olla yhteisö-

pedagogiikan rooli tässä prosessissa? Myös muut erilaiset toimintatavat ja ajattelumallit voidaan nähdä mahdollisuuksina kyseenalaistaa ja rikastaa suomalaista toimintakulttuuria tavalla, joka palvelee sekä uusia tulijoita, että vastaanottavan yhteiskunnan asukkaita. On luonnollista ajatella, että oma totuttu tapa on myös paras tapa, mutta kun antaa tilaisuuden muillekin vaihtoehdoille, saattaa yllättyä positiivisesti.

LÄHTEET

Alitolppa-Niittamo, Anne 1993. Kun kulttuurit kohtaavat. Helsinki: Suomen mielen-terveysseura, Sairaanhoitajien koulutussäätiö

Alitolppa-Niittamo, Anne & Säävälä, Minna 2013. Johdattelua kirjan teemoihin. Teok- sessa Anne Alitolppa-Niittamo & Stina Fågel & Minna Säävälä (toim.) Olemme muut- taneet – ja kotoudumme! Maahan muuttaneen kohtaaminen ammatillisessa työssä. Helsinki: Väestöliitto, 5-12.

HelsinkiMissio. Tutkijat: Yksinäisyys on terveydelle vaarallista. Viitattu 5.3.2019

<https://www.helsinkimissio.fi/tiedotteet/tutkijat-yksin-isyys-terveydelle-vaarallista>

Helsingin yliopisto, 2017. Sosiaalinen eristyneisyys on terveydelle yksinäisyyden tun- netta vaarallisempaa. Viitattu 5.3.2019

<https://www.helsinki.fi/fi/uutiset/terveys/sosiaalinen-eristyneisyys-on-terveydelle-yksinaisyyden-tunnetta-vaarallisempaa>

Humanistinen ammattikorkeakoulu Oy 2016. Humakin strategia 2020. Viitattu 30.1.2019

<https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2014/07/Humakin-strategia-2020.pdf>

Humanistinen ammattikorkeakoulu. Yhteisöpedagogin työ on ihmisläheistä. Viitattu 30.1.2019

<https://www.humak.fi/opiskelijaksi/yhteisopedagogi/>

Hofstede, Geert 1992. Kulttuurit ja organisaatiot. Mielen ohjelmointi. Suom. Ritva Lil- jamo. Helsinki: WSOY

Infonland. Turvapaikanhakijana suomeen. Viitattu 20.2.2019

<https://www.infofinland.fi/fi/muutto-suomeen/ei-eu-kansalaiset/turvapaikanhaki-jana-suomeen>

Isoaho, Sara & Magi, Mona 2014. Maahanmuuttajien vertaisohjaus ohjattavien koke- mana. Viitattu 31.1.2019

[http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/83873/OPINNAYTETYO.pdf?se- quence=1&isAllowed=y](http://www.theseus.fi/bitstream/handle/10024/83873/OPINNAYTETYO.pdf?sequence=1&isAllowed=y)

Kalliolan Setlementti. Maahanmuuttajien vertaisohjaus. Viitattu 21.2.2019

<https://www.kalliola.fi/sosiaalityo/neuvonta-ja-tuki/maahanmuuttajat>

Korhonen, Vesa 2013. Kulttuurien kohtaaminen yhteiskunnallisena kysymyksenä. Teoksessa Vesa Korhonen & Sauli Puukari (toim.) Monikulttuurinen ohjaus ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus, 34-45

Kotouttamisen osaamiskeskus. Alkukartoitus. Viitattu 31.1.2019

<https://kotouttaminen.fi/alkukartoitus>

Kotouttamisen osaamiskeskus. Keskeiset käsitteet. Viitattu 31.1.2019

<https://kotouttaminen.fi/keskeiset-kasitteet>

Kotouttamisen osaamiskeskus. Järjestöjen toiminta tukee kotoutumista. Viitattu 31.1.2019

Kotouttamisen osaamiskeskus. Kotoutumisen kaksisuuntaisuus. Viitattu 3.2.2019

<https://kotouttaminen.fi/kotoutumisen-kaksisuuntaisuus>

Kotouttamisen osaamiskeskus. Maahanmuutto kasvaa ja monipuolistuu. Viitattu 1.2.2019

<https://kotouttaminen.fi/maahanmuutto-kasvaa-ja-monipuolistuu>

Laitinen, Hanna 2012. Yhteisöpedagogien haasteita ja tehtäviä monikulttuurisessa Suomessa. Teoksessa Johanna Kuivakangas (toim.) Yhteisöpedagogiikan uudet avaukset. Sarja C. Oppimateriaaleja C29, 2012. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 65-96. Viitattu 30.1.2019

<https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2014/12/humak-yhteisopedagogiikan-uudet-avaukset-2012.pdf>

Laitinen, Hanna & Nyman, Tarja 2017. Kotoutuminen Humakin vahvuusalana. Teoksessa Tuula Johansson & Mikko Äyrynen (toim.) Väläyksiä Humakista. Verkkojulkaisu, 56-57. Viitattu 30.1.2019

<https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2017/12/johansson-aarynen-valayksia-humakista-humanistinen-ammattikorkeakoulu-2017.pdf>

Maahanmuuttovirasto. Millä perusteella turvapaikan voi saada? Viitattu 20.2.2019

<https://migri.fi/milla-perusteella-turvapaikan-voi-saada>

Maailma 2030. Ilmastonmuutos saa ihmisiä liikkeelle. Viitattu 31.1.2019

<https://maailma2030.fi/ilmastonmuutos/pakolaisuus/>

Metsänen, Riitta 2000. Monikulttuurinen ohjaus. Teoksessa Jussi Onnismaa & Heikki Pasanen & Timo Spangar (toim) Ohjaus ammattina ja tieteenalana 2. Ohjauksen toimintakentät. Jyväskylä: PS-kustannus, 180-195.

Moninaisuus minussa, sinussa ja meissä 2015. Kotoutuminen ja kotouttaminen. Viitattu 7.3.2019

<http://moninaisuus.tamk.fi/kotoutuminen-uuteen-yhteisoon/2-kotoutuminen-ja-kotouttaminen-suomessa/>

Nuorten hyvinvointikertomus. Yksinäisyys. Viitattu 21.2.2019

<https://www.nuortenhysinvointikertomus.fi/indikaattorit/tunteet-ja-vuorovaikutus/yksinaisyys>

Näpäri, Liisa 2018. Haastateltavien löytäminen. Viitattu 7.3.2019

<https://www.spoken.fi/haastateltavien-loytaminen/>

Opintopolku. Kasvatusala ammattikorkeakoulussa. Viitattu 5.3.2019

<https://opintopolku.fi/wp/ammattikorkeakoulu/mita-amkssa-voi-opiskella/kasvatusala-ammattikorkeakoulussa/>

Oja, Teea & Matikainen, Sanna 2011. Maahanmuuttajan ohjaus koulutuksen siirtymävaiheissa Oulun seudulla. Viitattu 8.3.2019

https://peda.net/hankkeet/elotori/tno-foorumit/oom/mot/mot/moksos:file/download/af9699ab1e4cc4065b4bdf5f8eff1c7cbb39edeb/OAKKOpinToriopas_Maahanmuuttajanohjaussiirtymiss.pdf

Papunet. Kuvat kommunikoinnissa. Viitattu 29.1.2019

<http://papunet.net/tietoa/kuvat-kommunikoinnissa>

Peda.net. Kaksisuuntainen kotoutuminen. Viitattu 3.2.2019

<https://peda.net/kol/foorumi/m/mkk/t3mst/mtmjktm/mko>

Porukalla pääosaan. Kohderyhmä ja tavoitteet. Viitattu 7.3.2019

<http://porukalla.fi/esimerkkisivu/kohderyhma-ja-tavoitteet/>

Porukalla pääosaan. Milloin, miten ja missä. Viitattu 7.3.2019

<http://porukalla.fi/esimerkkisivu/milloin-miten-ja-missa/>

Puukari, Sauli & Korhonen, Vesa 2013. Monikulttuurisen ohjauksen lähtökohdat. Teoksessa Vesa Korhonen & Sauli Puukari (toim.) Monikulttuurinen ohjaus ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus, 12-31.

Puukari, Sauli 2013. Monikulttuurinen ohjaus teoreettisena suuntauksena. Teoksessa Vesa Korhonen & Sauli Puukari (toim.) Monikulttuurinen ohjaus ja neuvontatyö. Jyväskylä: PS-kustannus, 72-93.

Puukari, Sauli 2017. Lähtökohtia monikulttuuriseen ohjaukseen. Monikulttuurisen ohjauksen neliapila – koulutus 24.11.2017, Helsinki. Viitattu 31.1.2019

<https://www.youtube.com/watch?v=jIG2ocAFKU4> 28:00-1:17

Räty, Minttu 2002. Maahanmuuttaja asiakkaana. Helsinki: Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Sanastokeskus TSK. Sanasto. Viitattu 31.1.2019

<http://www.tsk.fi/tepa/fi/haku/sanasto>

Saukkonen, Pasi 2015. Suomalaisesta monikulttuurisuudesta ja multikulturalismista. Viitattu 30.1.2019

<https://pasisaukkonen.wordpress.com/2015/08/09/suomalaisesta-monikulttuurisuudesta-ja-multikulturalismista/>

Saukkonen, Pasi 2016. Mitä on kotoutuminen? Viitattu 31.1.2019

<https://www.kvartti.fi/fi/artikkelit/mita-kotoutuminen>

Selkokeskus. Määritelmä. Viitattu 31.1.2019

<https://selkokeskus.fi/selkokieli/maaritelma/>

Sisäministeriö. Pakolainen pakenee vainoa kotimaassaan. Viitattu 30.1.2019

<https://intermin.fi/maahanmuutto/turvapaikanhakijat-ja-pakolaiset>

Soukola, Timo 1999. Monikulttuurisen yhteiskunnan ehdot ja haasteet. Viitattu 31.1.2019

<https://media.sitra.fi/2017/02/27172854/monikulttuurisuus-2.pdf>

Suomen pakolaisapu. Sanasto. Viitattu 20.2.2019

<https://pakolaisapu.fi/pakolaisuus/sanasto/>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Maahanmuuttajien mielenterveys. Viitattu 31.1.2019

<https://thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/maahanmuuttajien-terveys-ja-hyvinvointi/maahanmuuttajien-mielenterveys>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Monikulttuurisuus asiakastyössä.

<https://verkkokoulut.thl.fi/web/monikulttuurisuus>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Kulttuurisensitiivinen työote sosiaali- ja terveyspalveluissa. Viitattu 20.2.2019

<https://thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/tyon-tueksi/hyvia-kaytantoja-maahanmuuttajien-terveyspalveluissa/kulttuurisensitiivinen-tyoote-sosiaali-ja-terveyspalveluissa>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Käsitteet. Viitattu 20.2.2019

<https://thl.fi/fi/web/maahanmuuttajat-ja-monikulttuurisuus/tyon-tueksi/kasitteet>

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tuloksia. Viitattu 21.2.2019

<https://thl.fi/fi/tutkimus-ja-kehittaminen/tutkimukset-ja-hankkeet/asla/tuloksia>

Tiede 2016. Rasismi rasittaa sydäntä. Viitattu 4.3.2019

<https://www.tiede.fi/artikkeli/uutiset/rasismi-rasittaa-sydanta>

Tilastokeskus. Ulkomaan kansalaiset. Viitattu 20.2.2019

<https://www.tilastokeskus.fi/tup/maahanmuutto/maahanmuuttajat-vaestossa/ulko-maan-kansalaiset.html>

Ulkoministeriö. Muuttoliike ja pakolaiskriisi Euroopassa. Viitattu 31.1.2019

<https://um.fi/muuttoliike-ja-pakolaiskriisi-euroopassa>

Valkendorff, Tiina & Söderlund, Markus 2017. Yhteisöpedagogi turvapaikanhakijatyössä. Teoksessa Timo Hoikkala & Johanna Kuivakangas (toim.) Kenen nuorisotyö? Yhteisöpedagogiikan kentät ja mahdollisuudet. Helsinki: Humanistinen ammattikorkeakoulu, 247-261. Viitattu 30.1.2019

<https://www.humak.fi/wp-content/uploads/2017/12/hoikkala-kuivakangas-kenen-nuorisoty.pdf>

Vitikainen, Annamari 2014. Monikulttuurisuus. Viitattu 31.1.2019

<http://filosofia.fi/node/6867>

Väestöliitto. Maahanmuuttajat. Viitattu 1.2.2019

http://www.vaestoliitto.fi/tieto_ja_tutkimus/vaestontutkimuslaitos/tilastoja/maahanmuuttajat/

YLE 2002. Pitkikäisyys suomenruotsalaisten pitkän iän salaisuus. Viitattu 31.1.2019

<https://yle.fi/uutiset/3-5137755>

LIITTEET

Tähän tulevat mahdolliset liitteet.

KYSELY

MAAHANMUUTTAJIEN JA TURVAPAIKANHAKIJOIDEN OHJAAMINEN JA KOHTAAMINEN

TAUSTATIEDOT

Ikäsi

- alle 25
- 25-35
- yli 35

Sukupuolesi

- Mies
- Nainen
- Muu

Koulutus

- Yhteisöpedagogi opiskelija
- Yhteisöpedagogi AMK
- Yhteisöpedagogi YAMK
- Muu:

Kuinka kauan olet tehnyt työtä maahanmuuttajien/turvapaikanhakijoiden parissa?

- alle 6 kuukautta
- 6-12 kuukautta
- yli vuoden

HYVÄT KÄYTÄNNÖT

Millaisia tehtäviä työnkuvaasi on kuulunut maahanmuuttajien/turvapaikanhakijoiden kanssa työskennellessä?

Millaiset käytännöt ovat osoittautuneet hyödyllisiksi maahanmuuttajia/turvapaikanhakijoita ohjatessa ja kohdatessa?

HAASTEET

Millaisia haasteita olet kohdannut maahanmuuttajia/turvapaikanhakijoita ohjatessa?

POHDINTAA KAHDENSUUNTAISESTA KOTOUTUMISESTA

Kun Suomeen muuttaa väestöä muista maista ja kulttuureista, on suomalaisten sopeuduttava yhä moninaisempaan työ- ja kulttuurielämään, jossa kohtaamme monenlaisia tapoja elää ja toimia Suomessa. Siinä missä uudet tulijat oppivat Suomen kulttuurista, voivat myös suomalaiset oppia ja inspiroitua muista kulttuureista. Tätä sanotaan kahdensuuntaiseksi kotoutumiseksi.

Oletko havainnut työssäsi mahdollisuuksia kahdensuuntaiseen kotoutumiseen? Jos olet, millaisia?

Jos et ole havainnut mahdollisuuksia kahdensuuntaiseen kotoutumiseen: mistä se mielestäsi johtuu?

YHTEISÖPEDAGOGIN KOULUTUS MONIKULTTUURISEN TYÖN TUKENA

Millaista maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden ohjaamisen kannalta hyödyllistä osaamista koet yhteisöpedagogin koulutuksesta saaneesi?

Entä miten yhteisöpedagogin koulutus voisi antaa paremmat valmiudet maahanmuuttajien ja turvapaikanhakijoiden ohjaamiseen? Missä olisi mielestäsi kehitettävää?